

Lyssnandets båda sidor

utvärdering av Landsbyggsprojektet i Söderhamn 2002-2006

Maria Andersson

Arbetsrapport från FoU-Centrum Söderhamn

FoU-Centrum Söderhamn

Forskning för lokal och regional utveckling

Inledning	4
Landsbygdsprojektet i Söderhamn	5
Utvärderingens mål och genomförande	6
Verksamhet	6
- Processkvällar	6
- Temakvällar och kompetensutveckling	7
- Delprojektens karaktär	8
- Nätverk	9
- Företag och arbetstillfällen	9
Genomförande	10
- Handläggning och kommunikation	10
- Vidarekoppling och återkoppling	11
- Betydelse	12
Måluppfyllelse	13
- Syfte	13
- Specifika mål	14
Horisontella indikatorer och ungdomar	16
- SAGA(n) om RUT	16
- Integration och miljö	17
- Ungdomar	18
Slutdiskussion	19
- Bärighet och långsiktighet	19
- Bruksmentalitet, inflyttare och ”felsteg”	19
- ”Underbarnet” Trönö	21
- Lyssnandets båda sidor	22
- Framtiden – en lucka som inte fanns där förut	22
- Förslag	23
Referenser	25
Bilagor	25

Inledning

Landsbygden genomkorsas av flera rum; den har olika betydelser för småföretagaren, småbarnsföräldern, dagpendlaren, långpendlaren, turisterna, barnet, pensionären och ordföranden i idrottsföreningen. De som bor på landsbygden tar del i regionala, nationella och globala händelser genom nyheter, de har numera ofta omfattande kontaktnät genom internet, de tillbringar ofta en hel del tid inne i tätorten för arbete, handel och fritid.

Trots denna synbara splittring pågår det ett intensivt byggande av landsbygden som plats, ett byggande som pågår på lokal och regional nivå i hela Europa just nu (Hansen/Salomonsson 2001). Vissa hävdar att just splittringen och gränslösheten är anledningen till att man behöver en fast plats att känna tillhörighet i. Andra ser det som en nödvändig anpassning till de nya krav som ställs på en hållbar utveckling miljömässigt, socialt och ekonomiskt. Om man ska kunna bo och verka på landsbygden utan ett jordbruk som försörjer många, och kraftigt minskade arbetstillfällen inom industrin och offentlig service, så krävs det att man går ihop och tänker nytt. Frågan är bara på vilka grunder man ska gå ihop, och på vilka sätt man ska tänka nytt.

Om vi tänker oss landsbygden som plats som en grund för att gå ihop, så inställer sej frågan: Vad är landsbygden? Vilken bild har vi på näthinnan när vi tänker på landsbygden? Den dominerande bilden av landsbygden är den som har hängt med sedan slutet av 1800-talet, då landsbygden blev en nationell symbol för det äkta och ursprungliga livet. Det är öppna landskap och betande djur, hölass dragna av hästar, röda stugor och rödkindade människor med vinden i håret.

Paradoxalt nog stärktes den här bilden när vi gick in i industrisamhället. Då påbörjades flykten från landsbygden och flytten till det moderna i alla bemärkelser. Boende, försörjning och fritid tog nya former under 50-talet och framåt, levnadsstandarden höjdes och det var tätorterna som expanderade. Det nationella projektet blev alltmer urbant, men samtidigt var det beroende av sin drömda motsats; landsbygden, som nu fick vara ett rum för vila och fritid för den moderna svensken. Friluftsliv och turism växte fram, och med privatbilismens intåg uppstod nya möjligheter att ”upptäcka” landsbygden. Samtidigt som landsbygden kom att avfolkas på bönder och dra till sig turister, bodde det fortfarande kvar en hel del människor som var varken eller. Fram till en bit in på 70-talet hade de ofta arbete i närliggande tätorter, men efter industrinedläggningarna och nedskärningarna i privat och offentlig service blev de färre och färre, och hade allt sämre möjligheter till försörjning. En historia om nedgång och stagnation kom allt oftare att omgärda synen på landsbygden. Det gällde också i stigande grad de mindre tätorterna, som i kanske än högre grad var uppbyggda kring service och arbetstillfällen. Men av och till, med början i 70-talets gröna våg, har människorna på landsbygden gjort motstånd mot stagnationshistorien och försökt hitta vägar att bo kvar och kunna försörja sig. De senaste försöken i den här vägen är utvecklandet av den *sociala ekonomin*, eller tredje sektorn. Det är ett samlingsnamn för organiserade verksamheter som bedrivs i annan regi än privat eller offentlig sektor, och som har allmännyttan, inte vinstintresse, som drivande princip (Bartilsson 2000: 9). Det kan vara kooperativ, gemenskapsföretag, stiftelser eller föreningar som bestämmer sig för att driva en viss typ av service eller verksamhet som man tycker behövs. Verksamheten har ofta inslag av mer eller mindre ideell arbetskraft, som arbetslösa eller sjukskrivna i olika typer av åtgärder, men det kan också fungera mer som vanliga anställningar eller företagande på hel- eller deltid. Andra sätt att försörja sig på landsbygden är småföretagande i allt från småskalig livsmedelsproduktion till avancerade dataföretag. Här har tekniken gjort att det åtminstone teoretiskt sett är möjligt att arbeta på distans med alla möjliga typer av verksamheter.

Jordbruket är visserligen rationaliserat långt bortom hästdragna hölass, men är fortfarande en viktig födkrok på landsbygden. En ny befolkningsgrupp som flyttat ut till havsbandet, ofta i permanentade fritidshus, är de som någon kallade ”de arbetsbefriade”; pensionärer och sjukskrivna.

Överallt pågår en intensiv kamp för att få människor att flytta till landsbygden eller åtminstone besöka den så ofta som möjligt. Vapnen i den kampen är ganska likartade, det är satsningar på turism genom evenemang och friluftsliv, ett aktivt användande av historien för att lyfta fram ortens egna kulturarv, marknadsföring riktad mot egenföretagare och småbarnsfamiljer osv, men strategierna är inbördes olika och resultaten likaså. Det lokala arbetet är inte heller fritt från konflikter, vilket blir förståeligt med tanke på de disparata användningar och önskningar som jag skisserade i början. Det är i detta fält och i denna kamp som landsbygdsprojektet i Söderhamns kommun har verkat.

Landsbygdsprojektet i Söderhamn

Landsbygdsprojektet har bedrivits som ett ramprogram inom EU mål 2, med länsstyrelsen, Söderhamns kommun och Arbetsförmedlingen som medfinansierare. Projektet har löpt under tre år, med start i feb/mars 2003 och slutdatum satt till 2006-08-31 (efter två förlängningar). Projektet beviljades redan 2002, men blev av olika anledningar försenat 7 månader. Totalt omfattar projektet ca 9,5 miljoner kronor, varav mål 2 Norra stått för drygt 4 miljoner, den nationella offentliga finansieringen nästan 5 miljoner och privat finansiering (ideell tid) ca 400 000 (beslut mål 2 Norra 2002-04-17).

Ramprojektet har betalat ut ca 3,3 miljoner till delprojekt och andra stödformer. Den totala ideella tid som lagts ner inom projektet som helhet är ca 27 000 timmar, vilket motsvaras av ett belopp på ca 4,4 miljoner.

Landsbygdsprojektet har haft två anställda, en projektledare och en projektsamordnare, samt administrativ hjälp av personer anvisade av Arbetsförmedlingen. En ledningsgrupp har varit tillsatt, med representanter från Söderhamns kommun (projektägare), ALLIS (Aktiv levande landsbygd i Söderhamn: de olika byarådens samverkansgrupp) och företagare.

Projektets verksamhet har i huvudsak bestått av deltagande i nätverk, möten och seminarier med landsbygdsanknytning, fördelning av medel till delprojekt, bygdepeng och utvecklingscheck, skapande av nätverk och mötesplatser ute på landsbygden, kompetensutveckling och processarbete.

Syftet med landsbygdsprojektet var i korta drag att:

- Ge byalag/lokala intresseföreningar ökade resurser och möjlighet att medverka i den kommunala planeringsprocessen.
- Utveckla landsbygden utifrån det lokala perspektivet, i samverkan med det lokala näringslivet.
- Uppmuntra till ett vidgat marknadssynsätt med hjälp av rådgivning och utbildning.
- Stimulera kompletterande företagsamhet, t ex kooperativ och ekonomiska föreningar.
- Erbjud boende i kustförsamlingarna samma möjligheter till kultur/naturprojekt som erbjudits inlandet via Intryck Hälsingland (Leader+).

Som konkreta mål har man i ansökan satt upp åtta fungerande byaråd, fem nätverk mellan företag och byalag, tjugofem nya arbetstillfällen, tio nya företag, samt ett ökat boende på landsbygden. Av de horisontella indikatorerna (miljö, jämställdhet och integration) har man siktat på en förbättring när det gäller miljö och jämställdhet och valt att vara neutral när det gäller integrationen. I den utförliga projektbeskrivningen preciseras de horisontella målen. Miljömålet skriver in sig i diskussionen om hållbar utveckling, jämställdhetsmålet fokuserar arbetslivet: ”Projektet skall främja jämställdheten mellan män och kvinnor och medverka till att bryta invanda mönster på de delar av arbetsmarknaden som är könssegregerade”. I den detaljerade projektbeskrivningen listas de primära målgrupperna, vilka är snart sagt alla på landsbygden, och en sekundär målgrupp som innefattar internationella kontakter, externa företags- och finansieringsnätverk samt beslutsfattare som påverkar Söderhamns landsbygd. Projektbeskrivningens aktivitetsplan har rubrikerna:

- Kartläggning av landsbygdsföretagens behov
- Utveckla befintliga och nya nätverk
- Skapa former för lokalt riskkapital
- Mobilisera ungdomsutbyte
- Främja nyföretagande
- Bygga en struktur för en fortsättning efter projekttidens slut

I den sammanfattande projektbeskrivningen betonas vikten av att samverka med det lokala näringslivet i processarbetet på landsbygden. Där nämns också nätverksbyggande, tryggande och stimulerande av företagande och arbetstillfällen, främjande av rådgivningsservice och affärsutvecklande verksamhet, säkerställandet av en tillfredsställande servicenivå mm. Man skriver att man vill använda en särskild byapeng för att stimulera att utvecklingsplaner tas fram under uppbyggnadsskedet, att maxbeloppet för delprojektstöd är 100 000 kronor och att ”delprojektens aktiviteter skall ha en tydlig inriktning på att utveckla näringslivet och verksamheter som stimulerar till ett fortsatt och utökat boende på landsbygden” (Ansökan Mål 2 Norra, 2002-01-17).

Stödmedlen inom ramprogrammet kom sedan att delas in i tre nivåer, med delvis olika syften:

- Bygdepeng, max 15 000 kr. Tänkt att användas för organisering av utveckling på landsbygden. Kunde sökas av byalag och utvecklingsgrupper. Syfte: möjlighet att påverka kommunal planerings- och beslutsprocess.
- Utvecklingscheck, max 25 000 kr. Tänkt att användas till förstudier samt utveckling av företags- eller produktidé. Kunde sökas av föreningar/organisationer och företag i samverkan med dessa. Syfte: utveckla och trygga boende och näringsliv på landsbygden.
- Delprojektmedel, max 100 000 kr. För att skapa och bibehålla arbetstillfällen eller verksamheter som stimulerar till fortsatt och ökat boende på landsbygden. Nätverksbyggande och samverkan betonas, och minst två parter måste söka tillsammans. Delprojektmedlen har också en angiven prioritering: delprojekt som beräknas ge en ”hög avkastning till bygdens främjande” har högsta prioritet.

Tanken med att de små beloppen var, enligt ordföranden i ledningsgruppen, att människor skulle våga komma igång. Enligt honom har de stödmedlen också fungerat som det var tänkt, dvs att man sökt små medel till en början och sedan utvecklat verksamheten till att söka större belopp. När jag hädanefter skriver om delprojekt så syftar jag på alla tre formerna av stödmedel inom ramprogrammet.

Utvärderingens mål och genomförande

Målet med denna utvärdering är att visa vilka processer landsbygdsprojektet satt igång. Frågan om det skett någon förändring och utveckling av attityder, självförvaltning och kunskaper ska undersökas och om man har nått målgrupper som ungdomar och företagare. Projektledningens kommunikation och kontakter med delprojekten och övriga aktörer ska värderas. Utvärderingen ska belysa relationen mellan insatser och effekter och ställa frågan: vilken betydelse har landsbygdsprojektet haft i sin helhet? Slutligen är en genomgång av uppsatta mål och ambitioner en självklar del i en utvärdering.

Metoden för utvärderingen har varit av kvalitativ art, genom intervjuer, kortare samtal och dokument har olika tolkningar av verksamheten syntetiserats till en helhetsbild (exempel på intervjufrågor, se bilaga 2). Genom återkopplingar och självutvärderingar har bilden underbyggts och förstärkts, eller korrigerats, efter hand. Löpande kontakter med projektledningen har varit en viktig del i arbetet med återkopplingen, liksom diskussioner bland kollegorna på FoU-Centrum Söderhamn.

Tjugosju delprojekt har valts ut för en närmare granskning, efter kriterierna geografisk och verksamhetsmässig spridning. Det är de projekten som bidragit med egna självutvärderingar och jag har närmare studerat deras slutrapporter eller i förekommande fall pågående arbete (bilaga 3).

Intervjupersonerna har valts ut bland projektets nyckelfigurer, men jag har också ansträngt mej för att hitta åsikter bland människor som står utanför projektet, bl a företrädare för politiska partier. Kunskaperna bland dessa om vad landsbygdsprojektet inneburit varierade kraftigt, men så var mitt urval av representanter tämligen slumpmässigt, med tanken om att de skulle sitta i kommunstyrelsen som vägledande princip. Citaten som återges i texten är inte alltid ordagranna, eftersom jag inte har bandat intervjuerna. Däremot har jag skickat tillbaka utskriften av anteckningarna för korrigeringar i efterhand. Ändå har jag valt att i så stor utsträckning som möjligt försöka anonymisera de personer som träder fram nedan, eftersom det är människor som ska fortsätta arbeta tillsammans efter utvärderingens slut och man kan inte alltid helt förutse hur ens uttalanden tolkas och tas emot.

Verksamhet

Processkvällar

Processkvällar (1-3 ggr/ort) har ägt rum i Norrala (45), Ljusne (20), Söderala (15), Vallvik (20), Mo (15+50), Sandarne (35), Bergvik (15), Stråttjärna (20), samt med föreningsstyrelser i Holmsveden (8) och Trönö (8). Deltagarantalet, satt inom parentes, är räknat vid minst ett tillfälle.

Arbetet ute i bygderna började i regel med processkvällar, ett antal träffar på varje ort som med hjälp av kvalificerad ledning skulle vaska fram planer för utveckling av orten. Ingrid Lysell-Smålänning från företaget Innotiimi och Agneta Wiklund-Hedberg från Studieförbundet Vuxenskolan har varit de som i första hand stått för ledningen av processkvällarna. Innotiimi har använt sig av en modell från Finland, kallad OPERA metoden, vilken bygger på att alla ska yttra sig, och att de gemensamma

intresseområdena ska lyftas fram, prioriteras inbördes och resultera i arbetsgrupper. Man har arbetat utifrån två grundläggande frågor:

- Vad är vi stolta över, glada för och rädda om i XXX?
- Vad vill/behöver vi ta hand om, tillföra, komplettera och/eller utveckla?

Agneta Wiklund-Hedberg arbetade utifrån liknande frågor när hon processade en föreningsstyrelse i Trönö:

- Vilken stimulans får du av att arbeta i vår förening?
- Hur vill vi att vår förening ska se ut om tre år?
- Vad är vi bra på/mindre bra på?
- Vilken roll och uppgift har jag i föreningen?
- Vad ska vår förening göra för att ungdomar ska engagera sig?
- Vad är mest angeläget för vår förening just nu?

Intressant är att Trönö redan hade haft en omgång processkvällar när landsbygdsprojektet startade, inom ramen för ett Mål 3- projekt kallat "Trönökraft". Trönö har sedan lyfts fram som ett av de bästa exemplen på landsbygdsutveckling i Söderhamn, vilket kan föranleda en förhoppning om att andra bygder har chanser att komma ännu längre om inte utvecklingsarbetet avbryts efter landsbygdsprojektet.

Arbetet med processkvällar har fungerat bra, många idéer har kommit fram, en del av vilka det senare blev projektansökningar, både till landsbygdsprojektet och andra instanser. En av processledarna skriver i ett mejl den 10:e mars:

Vi upplevde processkvällarna som positiva och att vi var ett stöd till eldsjälarna ute i bygderna. Men det är mycket som ska stämma när man ska starta utvecklingsprocesser. Processkvällar var en hjälp, men är absolut inte allt. Vilja, motivation och egen kraft är viktiga beståndsdelar och involverande processer för att frigöra gemensam energi och fokusera den på nytt.

Processkvällarna sågs av Innottiimi som det första steget, den tändande gnistan, sedan var resten upp till de som var berörda på plats. Om man ser på dokumentationen från dessa processkvällar kan man konstatera att en enorm kreativitet verkar ha flödat. Sedan är det förstås en annan sak vad som blev resultatet av alla dessa idéer. Ibland har genomförandet stupat på att en person som åtagit sig ett initiativ inte tagit nästa steg. I andra fall kan ett taget steg uppfattas som ett "felsteg" av andra. Kanske kunde man, som någon uttryckte det, varit mer "idog" med uppföljningar. Å andra sidan har en grundtanke i projektet som helhet varit att processerna måste drivas underifrån. *Om ingen av dem som kom med idén gör något, ska heller inget göras*, kan ses som en grundläggande utgångspunkt eller ställningstagande som verkar ha genomsyrat utvecklingsarbetet i projektet.

Temakvällar och kompetensutveckling

Landsbygdsprojektet har haft ett antal temakvällar under projektets första tid:

Lokalekonomisk finansiering, med 32 deltagare (Söderala)

Attityder med 20 deltagare (Norråla)

Ungdom, med 20 deltagare (Bergvik)

Kultur som tillväxtfaktor, med 45 deltagare (Skog)

Nya företagsformer, med 35 deltagare (Östanbo)

Temakvällarna var ämnade att ge inspiration och kompetensutveckling till landsbygden. Indirekt har de säkerligen bidragit till detta, men det har varit ganska tyst om dem i intervjuer och självvärderingar. Genom att man erbjudit den här formen av kompetensutveckling och inom de ovan angivna områdena, måste man ändå säga att landsbygdsprojektet gjort en viktig insats, trots att resultatet är svårt att läsa av direkt.

De spontana reaktionerna efter temakvällarna sammanfattas av projektledningen med uttrycket "Det var väl bra", vilket av dem upplevdes som lite svårtolkat. En idé som kom upp när ledningsgruppen diskuterade utvärderingens preliminära resultat var att man kunde ha ordnat uppföljande träffar på samma tema, vilket jag tror är en bra idé inför framtiden.

Studiebesök, seminarier och deltagande på landsbygdsriksdag är andra exempel på kompetensutveckling. Det har varit uppskattat av dem som varit inblandade, liksom möjligheten att ta in föreläsare. Möjlighet fanns också att komma med förslag på egna temakvällar. Man har inte tagit in externa konsulter i någon större utsträckning, men däremot bollat vidare till t ex ALMI och liknande aktörer när behov har uppstått. Ändå undrar jag om man kunde lagt mer resurser på nya impulser, för att i kombination med lyhördhet åstadkomma något nytt i en ännu högre utsträckning än vad som blev fallet.

En viktig form av kompetensutveckling som projektet utfört är att lära ut hur man söker pengar och skriver rapporter. Ett antal skrivna handledningar har producerats och använts av projektledningen i det arbetet, men det muntliga stödet har säkerligen varit minst lika viktigt. Genom detta arbete har aktörerna på landsbygden fått nya ögon på var man kan söka stöd och hur. Projektledningen har också varit noga med att kalla det för stöd, inte bidrag, och på så sätt understrukt vikten av att drivkraften ska finnas lokalt. När det gäller den här typen av begränsade EU-projekt kan man inte nog understryka hur viktigt det är för långsiktigheten att den här kompetensen skapas. Ett exempel är projektet Svartsundsrännan, där man steg för steg fått lov att gå vidare för att lösa tillstånd och finansieringsproblem, och som nu ser ut att gå i hamn tack vare ett kreativt arbete och stöttning från olika håll.

Delprojektens karaktär

Totalt har 106 ansökningar beviljats medel och 13 ansökningar fått avslag eller återremitterats. I några fall har betalningen återgått, vilket gör att jag i nedanstående resonemang utgår från 103 delprojekt.

Anledningen till att jag efterlyser mer kompetensutveckling och nya impulser är att delprojekten hade vunnit på att få in lite nya impulser och därmed kunnat engagera fler nya människor, inte minst ungdomar och kvinnor. I hög utsträckning har man byggt på vad som redan fanns i fråga om föreningar, aktörer och idéer ute i bygderna. Det var också målsättningen med projektet, och det har man rott iland med, och det med råge. Men den mer indirekta uttryckta målsättningen om en långsiktig hållbar utveckling på landsbygden, formulerad genom önskemål om flera nya företag och arbetstillfällen, hade kanske varit lättare att uppnå om man hade lyckats implementera idéerna om alternativ finansiering och social ekonomi i en högre utsträckning. En farhåga från projektets ledning var om de hade haft ”för mycket” pengar, dvs för få avslag, men jag tror problemet snarare varit att man haft ”för lite” projekt av just den mer långsiktiga sorten. En snabb kategorisering av projekten ger vid handen att det är i huvudsak följande slag av projekt som fått stöd:

	Antal	Beviljade medel
1 Projekt som haft till syfte att skapa nya eller utveckla befintliga företag eller nätverk företag/ förening	20 st	819.000 kr
2 Projekt som strävat mot en social ekonomi	10 st	373. 500 kr
3 Projekt som syftat till småskalig, föreningsdriven turism	10 st	315.000 kr
4 Kultur-naturprojekt	24 st	766.000 kr
5 Evenemang	14 st	450.500 kr
6 Marknadsföring, bygdeblad mm.	15 st	288.707 kr
7 Lokala utvecklingsplaner	9 st	325.000 kr
TOTALT	103 st	3.332.707 kr

I kategori 5 ingår projekten ”Kulturkraft i samverkan” och ”O-ringen” som två tunga poster på vardera 100 000 kr. Bland projekten i kategori 7 utgör Holmsvedens Intresseförenings tillväxtprogram en tung post, 125 000 kr. De största pengapåsarna har alltså gått till kategori 1 och 4; företag och nätverksutveckling och kultur och naturprojekt. Att kategori 1 ligger högst är helt i enlighet med intentionerna i ansökan. Posten kultur-naturprojekt ligger däremot väl högt, särskilt med tanke på att den delen av projektet skulle vara ett komplement till Intryck Hälsinglands stöd till de inre delarna av landskapet och alltså egentligen enbart skulle gälla kustförsamlingarna. Man kan misstänka att en hel del av de projekt som skulle sökts hos kommunens kultur- och fritidsförvaltning hamnat här. Å andra sidan är en del kulturprojekt tänkta att ingå i en vidare marknadsföring av bygden, som på sikt skulle kunna ge långsiktig tillväxt och höja attraktionsvärdet för inflyttning, och därigenom hamnar man inom ramarna för projektets övriga mål. Det finns en stark tro på att den egna bygden går att utveckla i

turistisk riktning, men hur realiserbart det är kan ifrågasättas. Här skulle man vinna på att samverka över by/ortsgränserna för att få till en gemensam kraftsamling istället.

När det gäller kulturprojekt på den lokala nivån måste man också ställa frågan om relevans. Hur viktigt är det att bevara/återuppliva just det här objektet, och för vem är det viktigt? Det är inte självklart att allt är värt att bevaras. Det finns ett värde i att glömma också, som kan bereda plats och frigöra energi till att satsa på nya saker.

Kategori 5, evenemang, ligger också väl högt, åtminstone med tanke på att övriga kategorier ligger lägre (förutom de ovan nämnda). Ledningsgruppen har motiverat evenemangsposten med att det har varit en ”morot” i det lokala utvecklingsarbetet, något som det varit lätt att samla människor kring och som därför gett positiva sidoeffekter. Om man ser till projektets övergripande målsättning att utveckling ska ske på lokalt initiativ, så ryms evenemangen inom den. Om man däremot siktar mot en långsiktig hållbar utveckling på landsbygden, så blir evenemangen mer problematiska. Det finns alltså en intressant motsättning här mellan målen lokalt styrd utveckling och långsiktig tillväxt.

Ledningsgruppen säger själva att de var mer försiktiga med att bevilja stödmedel i början, men att de blev tvungna att släppa lite på principerna efterhand. En anpassning har alltså skett utefter vilken typ av projekt som sökte. Till exempel infördes en ny kategori: småskalig, föreningsdriven turism (3) efter ett tag. Eftersom fokus så tydligt legat på lokalt styrd utveckling kan jag inte se något större fel i detta. Det är snarare i själva projektgenereringen man kunde ha önskat en större långsiktighet.

Nätverk

När det gäller skapandet av nätverk mellan personer, föreningar, företag, skola osv, så har landsbygdsprojektet lyckats väldigt bra. Genom att alltid ha tentaklarna ute har man verkligen fungerat som ”spindeln i nätet” och därigenom bidragit till att nya nät hela tiden har spunnits. Ett av de mer nydanande inslagen i projektets målsättning var att skapa samverkan mellan företag och föreningar på landsbygden, närmare bestämt fem stycken sådana nätverk utlovades. Såvitt jag kan bedöma har man lyckats över förväntan med den målsättningen; fungerande nätverk finns eller har funnits i Mo (företag, föreningar och skola), Stråtjärna, där företagen länge haft en given plats i utvecklingsarbetet, Trönö, där projektet har hjälpt till att skapa flera sådana nätverk, Norrala, Skärså mfl orter. I Skärså har samarbetet resulterat i så vitt skilda verksamheter som teateruppsättning (”Skärsåmenyn”) och byggandet av Vitgrundsbyggnaden.

Ett riktigt flaggskepp när det gäller nätverk som stöttats av landsbygdsprojektet är Inspira, ett nätverk för egenföretagare inom friskvård som initierats av IRIS. Projektledaren Annika Sahlin, som kunde anställas en period på bekostnad av landsbygdsprojektet, har mycket metodiskt och medvetet byggt upp nätverket, som idag fungerar för helt egen maskin, och dessutom har börjat söka sig till OBS (Ovanåker/Bollnäs/Söderhamn) regionens motsvarighet OBS-Företagarskor. Gensvaret från friskvårdarna var betydligt större än väntat (60 företagare anmälde intresse istället för planerade 20), så arbetsbördan för projektledaren blev stor, men de ursprungliga intentionerna följdes ändå, och resulterade i årliga mässor, gemensam marknadsföring genom broschyr och hemsida och ökad tillväxt i de enskilda företagen. Många i Inspira framhåller att gemenskapen varit den största vinsten, att enmansföretagarna har fått ”arbetskamrater”. Uppskattningsvis 5 nya företag och 6 nya arbetstillfällen har tillkommit genom nätverket, vilket är det bästa resultat något delprojekt kan uppvisa när de gäller de indikatorerna.

Ett annat framgångsrikt nätverk har varit LIST, uppfinnare, entreprenörer och innovatörer i samverkan, som själva tycker delprojektet lyckats över förväntan och som tillskriver landsbygdsprojektet en avgörande roll i stärkandet av nätverket (självutvärdering 04-316).

Företag och arbetstillfällen

Landsbygdsprojektet har inte kunnat ge stöd direkt till företag, utan enbart till nätverk där företag samarbetar med andra organisationsformer. Det har av projektledningen ibland upplevts som frustrerande, eftersom de sett möjligheter till tillväxt i form av företag som de inte kunnat följa upp. Istället har man då skickat företagen till andra instanser, som ALMI, ”En dörr in” och Näringslivsenheten, vilket fungerat bra. Det man kan spekulera över är vad som hänt om landsbygdsprojektet fått fria händer att ansvara även för den delen av utvecklingsarbetet som handlat om rent företagande. Det hade då krävts en helt annan typ av projekt, ett näringslivsprojekt, formellt

sett, men man kan ändå leka med tanken om vad som hänt om man blandat formerna lite. En konsekvens hade kanske varit att fler idéer hade resulterat i nya företag, eftersom projektledningen då kunnat följa hela utvecklingen från start. Förmodligen hade då kostnaderna för externa konsulter blivit högre. Det sistnämnda har inte prioriterats i projektet och man begärde och erhöll en omfördelning av medel, sammanlagt 725 000, från posterna externa konsulter (400 000 kr) och administration (325 000) till mera stödmedel (400 000) och kompetensutveckling i form av kurser, möten och byggande av struktur för framtiden (325 000) (Skrivelse från ledningsgruppen 2005-05-17, beslut Mål 2 Norra 2005-06-17).

Ett uppskattat inslag i verksamheten som direkt riktat sig mot företagen är företagsluncherna/företagarträffarna, där ortens företagare får en chans att träffas och samverka på olika sätt. I Trönö är dessa träffar fortfarande igång, och 10-20 personer kommer varje gång (intervju 2006-01-31). En av företagen i Trönö tyckte inte att Landsbyggsprojektet varit något för hans företag, eftersom han varit igång länge, men menade att det säkert varit bra för nya företagare. Intressant nog har han ändå medverkat vid de aktiviteter som projektet ordnat i Trönö, därför att han anser det vara hans skyldighet som Trönöbo. En annan åsikt har varit att nya företagare inte har någon nytta av landsbyggsprojektet eftersom de ofta är fokuserade på att ro iland sin företagsidé och inte ger sig tid att samverka med föreningar och andra lokala aktörer.

Vad gäller *arbetstillfällena* så är som vanligt bevarade arbetstillfällena svåra att mäta. Återigen har nätverket Inspira lett till tillväxt inom de befintliga företagen, vilket får anses vara ett bevarande av arbetstillfällena. Där har också skapats ca 6 nya arbetstillfällena, enligt en av de aktiva. Söderala babysim kan också sägas ha stått för ett nytt arbetstillfälle, vaktmästaren, liksom en anställning inom DIBIS (digitalisering av bilder) kan sägas ha tillkommit, om än ej varaktig. I kooperativet Guldkanten arbetar 3-4 anställda. I övrigt har en stor del av verksamheten skötts genom olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder, t ex på RUTs kontor, större delen av Ljusnestiftelsens verksamhet, verksamheter i anknytning till KULT och SISAM, personal på projektets kansli mm.

En av dem som sitter i landsbyggsprojektets ledningsgrupp säger i en intervju:

Jag önskar att det hade varit lättare att kunna peka på konkreta arbetstillfällena som kommit till genom projektet. Men det kan hända att jag är fast i tänkandet att ett riktigt arbete måste vara att stå vid en svarv, att arbeta i turismnäringen är ju också ett arbete.

MA: Har man fått några arbetstillfällena i turismnäringen då?

Man har fått draghjälp. Det är svårt att konkret peka på. Men med tanke på att man säger att varje arbetstillfälle kostar 2 miljoner så har man ändå lyckats bra. I vissa fall har man lyckats fylla ut en deltid, eller öka arbetstiden åtminstone, och på så sätt bidragit till att ge arbetstillfällena (intervju 2006-02-02).

Det jag har räknat som arbetstillfällena är alltså de som förväntas bestå efter projekttidens slut. Jag har inte räknat de deltidsanställningar i Holmsveden och inom Inspira som rymt inom projektets ramar, inte heller projektledarnas tjänster o dyl.

Genomförande

Handläggning och kommunikation

Projektledningen har arbetat med handläggning gentemot flera grupper; i första hand delprojekt och lokala aktörer, ledningsgrupp och länsstyrelsen. Handläggningen mot delprojekten har skett dels genom de skriftliga vägledningarna och exempel som jag tog upp under kompetenshöjning, dels med muntlig kommunikation och vägledning. Projektledningen tycker att det svåraste har varit att bedöma om projektledningen har möjlighet att genomföra projektet eller inte. De tycker också att de kunde varit mer aktiva med uppföljningar. Från delprojektets sida är man dock mycket nöjd med stödet från projektledningen när det gäller handläggning. På frågan om landsbyggsprojektets roll, passiv, stödjande eller drivande, säger en av de intervjuade att de inte varit pådrivande i den meningen att de gett pekpinna, däremot har de bjudit in, gett förslag, och inte viftat bort en idé. Om den har legat utanför ramarna har de gått vidare i dialog som bollplank vilket lett till ett av tre saker:

1. Att man har lagt ner, insett själv att det inte håller när man hör sina egna ord.
2. Att projektledningen styrt in på ett spår som passar dem bättre, strävat efter en vinkling att mötas på.

3. Att de hänvisat vidare till andra instanser.

På min fråga: ”De har aldrig bara släppt nånting?” svarar samma person att de har aldrig vare sig släppt eller förminskat någonting. Hon tänkte i början så här:

’Jaha, två gubbar till, nu måste man väl försöka göra sig förstådd igen’. Men det behövdes inte. Det spelar ingen roll hur litet och luddigt det har varit - de har hört. Det är därför jag är så positivt inställd till dom: för att dom verkligen hör vad man säger. Jag har aldrig mött nånting liknande. Och de har inte tappat nåt med tiden heller, de har varit lika. Annars brukar projekt stramas upp mot slutet, men de har mött en med lika mycket tid, lika mycket tålmod.../ de kan lyssna till alla (intervju 2006-01-20).

Den här lyhördheten omtalas från snart sagt alla håll bland de som varit i kontakt med landsbygdsprojektet, och är tvivelsutan en av projektets stora styrkor. Man har befunnit sig i ständig dialog, säger någon av de drivande aktörerna i Trönö, man har varit närvarande, funnits på plats, varit till stöd och hjälp, både när det gällt idéer och praktiska frågor.

Projektledningen har vinnlagt sig om att hålla själva pappersförfarandet på en så enkel och obyråkratiskt nivå som möjligt, och det verkar ha uppskattats och fungerat. Att stödet utgått i förskott (75 %) har också framhållits av flera som mycket viktigt.

Även från Länsstyrelsen är man nöjd med projektet. Arne Wikegård, handläggare på Länsstyrelsen i Gävleborgs län, tycker att man har varit bra på att förvalta pengar så att det har varit till nytta för bygden. Han fortsätter:

Sedan är det ju vissa exempel som sticker ut, Trönö t ex, det är svårt att förbigå dem, när det gäller utveckling av vad vi kallar den sociala ekonomin. Jag är nöjd. En annan sak dom har lyckats bra med är hanteringen; sättet att sköta det administrativa med redovisningar, ansökningar, ledningsgrupp, själva hanteringen av projektet är ett riktigt praktexempel. Jag ger ett stort A till Kenneth och Markus.

Sedan har de arbetat väldigt processinriktat, varit ute i fält och jobbat väldigt mycket. Det är ett av de bästa landsbygdsprojekt vi har haft. På en skala från ett till tio får de betyget nio.

Och sen, om det är något som inte är bra, så får jag alltid veta det skvallervägen, och jag har inte hört ett negativt ord om det här.

Nej, de tänkte till innan, och genomförde det bra, gömde sig inte bakom ett skrivbord.../ Jag är jättenöjd med deras projekt. Om bara fler kunde jobba på det sättet vore jag jätteglad (intervju 2006-02-17).

Personligen måste jag skriva under på att det har varit mycket lättarbetat inför utvärderingen, eftersom alla papper befunnit sig i sådan ordning och med klara och tydliga strukturer i hanteringen. Även ledningsgruppen är nöjd med de förberedelser av ärendena som projektledningen bistått med. Arbetet i ledningsgruppen har fungerat bra. Det har varit ”högt i tak” i diskussionerna, men i stort sett har alla varit nästan skrämmande överens (intervju 2006-02-02). Relationen mellan ledningsgruppen och ALLIS har varit tät, vilket enligt dem själva varit en fördel. Jag tror dock att projektet hade vunnit på att ha en mer självständig relation till ALLIS, t ex när det gällde kommunbyggeradsfrågan. I tillsättandet av ledningsgruppen var tanken att det skulle finnas representanter för ALLIS, för företagen och för kommunen, men sammansättningen blev mycket dominerad av ALLIS.

När det gäller den utåtriktade sidan av kommunikationen har projektet haft god hjälp av den lokala dagspressen, som närmast försökt överträffa varandra i att bevaka landsbygdsprojektets förehavanden. Även via internet har projektet fått god marknadsföring, dels genom ALLIS hemsida, genom en länk på Söderhamns kommuns hemsida och i de enskilda byalagens hemsidor. Ett byalag som arbetat mycket via internet är Intresseföreningen Stråtjärna framtid. Man har bl a gjort en reklamfilm som spridits dels på detta sätt och dels på den lokala affären/macken. De har också haft stor nytta av massmediebevakning upp till nationell nivå, mest på grund av en omtalad inflyttningsfest för nyinflyttade som bedrevs i landsbygdsprojektets regi, och har också lyckats öka inflyttningen av barnfamiljer, vilket var ett uttalat mål (intervju 2006-02-10).

Vidarekoppling och återkoppling

Som jag nämnde ovan har landsbygdsprojektet fungerat som ett uppsamlande kärn för kontakter med andra instanser, som Intryck Hälsingland, Länsstyrelsen, ALMI etc, kontakter som sedan kunnat vidareförmedlas till lokala aktörer. Projektledningen har alltmer kommit att bli kommunens representant

i landsbygdsfrågor, vilket har skett till gagn för verksamma på landsbygden. De idéer som inte kunnat rymmas inom landsbygdsprojektets ram har slussats vidare till andra stödformer och vidare nätverk.

Återkopplingen har mestadels skett spontant, genom att projektledning och ledningsgrupp har ”hört efter hur det går”. När det gäller processkvällarna påpekas i en av intervjuerna att man borde varit mer ”idog”; gjort fler uppföljningar, sett till att idéerna utvecklades. Här kan man säga att ett litet glapp verkar ha uppstått mellan processkvällarnas ansvariga, som såg sin uppgift fram till genereringen av idéer, och projektledningen, som tog vid när formulerandet av delprojekt kommit en bit på väg. Å andra sidan ingår det i projektets ”koncept” att ha ett glapp just här, därför att de som ska driva utvecklingen måste själva ta tag i idéerna och utveckla dem till delprojekt. Ett exempel från en lokal paraplyorganisation visar hur man tänker även i landsbygdsprojektet, nedanstående diskussion uppstod när vi pratade om processkvällar:

Då kom ungdomar, tjejer, som ville ha ridbana.

MA: Ja, just det, läste i tidningen att det blev bråk om det.

Ja, alla var inte lika förtjusta i idén. Det finns väldigt mycket hästar i xxx, 400 hästben, sägs det. Det blev bestämt att tjejerna skulle driva det själva, men få hjälp av xxx (paraplyorganisationen). De skulle vara med när de skulle söka om tillstånd hos kommunen. När de stötte på motstånd ville de inte ta strid, och hon som var drivande flyttade från orten. Så det blev inget.

MA: Varför hjälpte ni inte dom att driva det?

De kan inte klaga på stödet från oss, men trycket underifrån försvann. Vi kan inte driva något själva, det har inget egenvärde att göra det, som med föreningar (intervju 2006-02-02).

Projektledningen för landsbygdsprojektet har också hela tiden betonat att initiativet måste komma underifrån, annars blir det inget. Det är ett tydligt ställningstagande från projektets sida, som man inte kan invända så mycket emot. Däremot kanske en mer metodisk uppföljning, förutom slutrapporten, kunde ha medverkat till att hålla delprojekten kvar på spåret. I många fall var projektidén inte helt samstämmig med vad det hela resulterade i. Det mest iögonfallande exemplet här är ett av de större projekten i Mo, där man i självutvärderingen konstaterar att projektet inte gick att genomföra som det var tänkt, p g a internationell konkurrens, och att pengarna kom att användas till andra former av utvecklingsarbete (03-303). Sett i efterhand hade det troligen varit bättre att ge en mindre summa pengar till en förstudie, eftersom projektet fick den karaktären.

Betydelse

Vilken roll har landsbygdsprojektet spelat i utvecklingen på Söderhamns landsbygd? Några röster ur självutvärderingen kan vara belysande, alla är svar på en direkt fråga om betydelsen i just den aktuella bygden och hur stämningen är idag jämfört med 2003. I Mo skriver en av projektledarna så här:

Det har öppnat en dialog, väckt tankar och skapat positiva signaler. Tack vare landsbygdsprojektet har många olika projekt sammanfört bygden och därmed ett kreativt tänkande tillsammans. Mo-bygden känns som en bygd med framtidstro och en ny gemenskap. Landsbygdsprojektet har varit den katalysator vi så väl behöver – för att se och uppskatta vår egen landsbygd (03-303).

Andra röster i Mo har varit mer kritiska, och menar att det inte blivit så mycket till resultat av alla planer som fanns. En av dem menar att Kasbergets utsiktstorn är det enda konkreta resultatet, och det finns signaler på att bygden inte är så enad ändå, trots allt. Det behöver dock inte vara ett hinder och överlag är det ändå så att en utveckling på lokal basis kommit igång i Mo, på ett sätt och i en omfattning som inte fanns där tidigare.

I kustbandet vid Ljusne/Vallvik låter det så här:

Jag kan inte peka på någon direkt förändring i stämningen men ett nytt projekt pågår under namnet ”Kustorternas framtid” med inriktning på Ljusne, Vallvik, Maråker, Sunnäs och Granön. Klart är dock att de stödmedel som utgått från landsbygdsprojektet har utgjort ett värdefullt tillskott för verksamheten hos föreningarna (05-301).

Förhoppningen är att landsbygdsprojektet kommer att förbättra stämningen och utvecklingen. /.../ Ingen skillnad än, framtidstro saknas (04-107)

I den bygd jag bor är inte folk så vana att ta egna initiativ. Det är mest äldre människor som har förlitat sig på 'bolaget' och som fortfarande gör det. (det går en slags etnisk gräns längs E-fyran) /.../. Det har gjort att man är lite rädd att komma med idéer. De projekt som kommit till genom landsbygdsprojektet har varit lyckade, men det finns mycket mer att göra, om det går att mobilisera folket. Vissa orter inom kommunen har förstått att utnyttja de pengar som erbjudits och har genomfört massor av projekt, som aldrig utan hjälp från landsbygdsprojektet kommit igång. Naturligtvis stärks bygdernas självkänsla genom att tillsammans kunna genomföra idéer och omvandla dessa rent praktiskt (03-201).

Den negativitet som råder med tanke på främst sysselsättning och brist på arbetstillfällen har ytterligare försämrat bilden. Landsbygdsprojektet har väckt vissa förhoppningar ute i bygderna. Dock är bristen på ungdomar och folk i arbetsför ålder stor, och medelåldern hög (04-313).

Landsbygdsprojektet möjliggjorde utökad aktivitet. För vår del har minst 20-talet lokala personer vågat visa upp sig på olika arrangemang med sin tillverkning av olika varor (03-111).

Landsbygdsprojektet ses här som en ljuspunkt i ett ganska dystert samhällsklimat, med hög arbetslöshet och bristande framtidstro. I Bergvik är tongångarna ljusare:

Bra start genom processkvällarna. Ökat samarbete mellan föreningarna. Landsbygdsprojektet var en bra injektion att få igång saker, att gå från ord till handling. Förhoppningsvis kan projektet följas upp/fortsätta i någon form genom kommunbygderådet och kommunen (04-203).

Från Sandarne, Skärså och Norrala framförs att landsbygdsprojektet spelat en mycket stor och viktig roll, att bygden fått fler besökare och att man hoppas på en fortsättning i någon form (03-315, 04-202, 03-202).

En geografiskt obunden verksamhet, nätverket Inspira, får sista ordet:

Jag tror att de har betytt mycket. De har fått hjulen att röra sig. Sen är det upp till bygden att ta tillvara och fortsätta få snurr på dem. Stämningen nu mot 2002 är nog att fler verkar för bygden. Det här är ju inget som ändrar sig snabbt utan är långsiktigt. Men det verkar vara på G (04-319).

Sammanfattningsvis kan man säga att landsbygdsprojektet spelat en roll i de flesta bygder, även om man inte alltid lyckats vända utvecklingen en gång för alla. Det är viktigt att notera de förhoppningar man väckt ute på landsbygden, förhoppningar som kan ge bakslag eller fortsatt växt, beroende på hur de tas omhand.

Måluppfyllelse

I vilken grad har projektets syfte och specifika mål uppnåtts? Nedan återvänder jag till punkterna i ansökan:

Syfte

- *Ge byalag/lokala intresseföreningar ökade resurser och möjlighet att medverka i den kommunala planeringsprocessen.*

Det finns inget tvivel om att byalag och lokala intresseföreningar har fått ökade resurser. De har blivit en aning ojämnt fördelade geografiskt, men det har inte orsakat något missnöje. Det beror förmodligen på att man från början varit mycket tydlig med att det krävs ett projekt för att få pengar, och att den som inte söker följaktligen inte heller kan få något stöd. Det var högst medvetet val att det inte skulle bli något "guldregn över byarna" som ordförande i ledningsgruppen uttryckte det. Från ett håll har man framfört önskemål om att ett guldregn hade varit bättre, eftersom man där redan hade projekt på gång, men annars har ingen klagat över fördelningen utan att vara medveten om förutsättningarna.

Genom att erfarenheter, personer och idéer gradvis glidit över i kommunens allmänna visionsarbete Vision 2012 kan man säga att landsbygdsprojektet verkligen bidragit till att landsbygdens invånare fått inflytande i den kommunala planeringsprocessen. Därtill har man lagt processkvällarnas dokumentation till kommunens översiktsplaner, vilket är berömvärt. Men det viktigaste kanske har varit att man skapat respekt kring landsbygdsfrågor i kommunen som helhet och i kommunens ledning, och där skapat

förutsättningar för att överbrygga den gamla klyftan mellan land och stad, vilket blir absolut nödvändigt framöver. Kommunalsrådet Eva Tjernströms betydelse för den här förbättringen är fundamental, både i initialfasen av projektet och som ledamot i ledningsgruppen under projektets gång.

- *Utveckla landsbygden utifrån det lokala perspektivet, i samverkan med det lokala näringslivet.*

Som jag nämnt ovan är det här ett av landsbygdsprojektets absolut starkaste kort; att utveckla landsbygden utifrån det lokala perspektivet. Man har också hela tiden vinnlagt sig om att involvera det lokala näringslivet.

- *Uppmuntra till ett vidgat marknadssynsätt med hjälp av rådgivning och utbildning.*

Jag tolkar den här punkten som att man ska sträva efter att få ekonomisk tillväxt som en naturlig del i utvecklingsarbetet, för att trygga framtida försörjning och service på landsbygden. Det här målet har i så fall inte varit helt lätt att se resultatet av, delvis för att landsbygdsprojektet inte kunnat arbeta så närlivsinriktat som man kanske velat, delvis för att rådgivningen och utbildningen kunde ha intensifierats.

- *Stimulera kompletterande företagsamhet, t ex kooperativ och ekonomiska föreningar*

Genom samarbetet med bl a JAK, genom studiebesök och i dialoger har man uppmuntrat till kompletterande företagsamhet. Det tydligaste resultatet av detta kan man se i Trönö, men utvecklingen där har också berott på andra faktorer än landsbygdsprojektet. Samma sak gäller för Guldkanten, som tidigare har haft sin huvudsakliga finansiering från ESF och Kooperativ utveckling, men som under senare år stöttats även av landsbygdsprojektet. Sandarne seniorboende är tänkt att drivas som ett kooperativ.

- *Erbjuda boende i kustförsamlingarna samma möjligheter till kultur/naturprojekt som erbjudits inlandet via Intryck Hälsingland (Leader +)*

Den här punkten har man, som sagt, uppfyllt nästan för bra. Listan kunde göras lång över kustsocknarnas kultur/naturprojekt. En av de boende i området jämför med Trönö och säger att där har de haft mer av ekonomisk verksamhet, medan man i kustbandet mest haft kulturell verksamhet. Det ena behöver ju inte utesluta det andra (man har ju också haft en temakväll kring kultur som tillväxtfaktor), men frågan är om det här målet har styrts över utvecklingen i kustbyarna åt ett mindre långsiktigt hållbart håll än i andra bygder, och därmed fungerat kontraproduktivt gentemot de andra målen.

Sammantaget kan man konstatera att landsbygdsprojektet har uppnått sina syften överlag väl.

Specifika mål

Minst åtta fungerande byaråd, involverade i kommunal beslutsprocess.

De byaråd som enligt min bedömning verkar vara i full verksamhet är Intresseföreningen Stråtjärna framtid, Trönöbygden ekonomisk förening m fl, Kustbyarnas bygdeforskare, Bergviks Allting, Vallviks intresseförening, SISAM, KULT, Ljusnestiftelsen (med föreningen Kustorternas framtid som senaste tillskott) och Mo bygdegårdsförening m fl, vilket uppfyller kravet. Utöver det är verksamheten i Holmsveden, Söderala, Norrala, Utviksvägen och Skärså i gång i varierande utsträckning eller har varit aktiv under en tidigare fas av projektet.

Graden av engagemang i kommunens visionsarbete varierar naturligtvis, men det finns en klar representation av både människor och idéer från landsbygdsprojektets olika bygder. Dessutom har ALLIS kommunbygderåd bildats, som ett forum för landsbygdsfrågor i kommunen framgent (se nedan).

Minst fem fungerande nätverk mellan landsbygdsföretag och föreningar.

I dagsläget fungerande nätverk: Stråtjärna, Mo, Trönö, Skärså, i begränsad utsträckning även kustbyarna, Sandarne, Holmsveden, Söderala, Norrala.

25 nya arbetstillfällen och 10 nya företag

Tillväxt i befintliga företag och nybildandet av företag har främst ägt rum i friskvårdsnätverket Inspira, RUT och en ökad lönsamhet för hobbyhantverkare, alltså kvinnligt dominerade områden. Enbart inom Inspira har det startats 5 nya företag och bildats sex nya arbetstillfällen. Inom Guldkanten kan man med lite god vilja räkna två arbetstillfällen, samt ett vardera inom DIBIS och Söderala babysim. Totalt skulle det utgöra ca 10 arbetstillfällen och fem nya företag.

Ökad inflyttning på landsbygden

Om man ser till förändringen av Söderhamns kommuns i sin helhet så har den tätortsnära landsbygden uppvisat ett positivt resultat under landsbygdsprojektets första år:

	Förändring under 2003			Förändring under 2004			Befolkning 2004		
	Glesbygd	Tätortsnära landsbygd	Tätort	Glesbygd	Tätortsnära landsbygd	Tätort	Glesbygd	Tätortsnära lb	Tätort
Gävleborgs län	-50	-239	143	-86	-170	-11	3 875	98 297	174 427
Ockelbo	1	-111	0	-3	59	0	760	5 287	0
Hofors	0	-48	14	0	-30	-71	0	2 686	7 551
Ovanåker	-6	-73	-63	-1	-114	49	61	6 339	5 585
Nordanstig	-28	-22	0	-16	-83	0	1 051	8 821	0
Ljusdal	-22	-43	60	-53	-106	-20	1 408	10 326	7 858
Gävle	0	117	308	0	28	352	0	10 829	81 252
Sandviken	0	91	-39	-5	114	-91	125	13 421	23 289
Söderhamn	1	-88	-207	-1	-26	-198	4	12 956	13 771
Bollnäs	-2	-5	10	1	23	12	31	12 249	13 969
Hudiksvall	6	-57	60	-8	-35	-44	435	15 383	21 152

Källa: <http://www.glesbygdsverket.se/site/default.aspx?id=3617>, 2006-04-24.

Efter ett underskott på 88 personer 2003 förbättrades siffrorna med närmare 60 personer 2004. Bara Ockelbo kan visa motsvarande siffror under tidsperioden, men deras siffror är å andra sidan rätt enastående. Förbättringar i statistiken i t ex Bollnäs, Hudiksvall och Sandviken ligger på ungefär hälften av vad Söderhamn kan uppvisa, medan Nordanstig och Ljusdal hör till de som tappat motsvarande antal. Man måste komma ihåg att den här tabellen inte skiljer på födda, döda, in- och utflyttade; det är befolkningsutvecklingen i sin helhet som den visar. Dessutom är ökningen av tätortsnära landsbygd ett nationellt fenomen. Tabellen visar att relationen mellan antalet boende på tätortsnära landsbygd (enligt glesbygdsverkets definition innebär det att ha en bilresa på mellan 5 och 45 minuter till närmaste tätort med mer än 3000 invånare) och tätort är i stort sett jämn, medan kategorin glesbygd knappt är representerad i kommunen.

Om man ser närmare på Söderhamns siffror så blir bilden följande (den första uppställningen gäller befolkningsförändringar fram till 19 april 2006, den andra visar den övergripande utvecklingen under landsbygdsprojektets verksamhetsperiod):

TYP	KVINNOR	MÄN	SUMMA
Befolkning	13223	13208	26431
Födda	25	35	60
Avlidna	49	65	114
Inflyttade	67	82	149
Utflyttade	123	110	233
Invandrade	30	47	77
Utvandrade	7	9	16

	År 2006	År 2005	År 2004	År 2003	År 2002	År 2001
Födelsenetto	-54	-64	-25	-58	-39	-54
Flyttnetto	-23	-3	-1	-77	-33	24
Inflyttning totalt	226	204	206	153	190	231
Utflyttning totalt	-249	-207	-207	-230	-223	-207
Födda	60	52	55	57	70	57
Avlidna	-114	-116	-80	-115	-109	-111
Bef förändring	-77	-67	-26	-135	-72	-30

Källa: http://www.soderhamn.se/webred/webred.nsf/webred/webred.nsf/viewDocumentWeb/Aktuell_befolkning?OpenDocument, 2006-04-25

Åter ser vi en drastisk förändring mellan åren 2003 och 2004; från ett flyttnetto på -77 till -1, varefter siffran för 2005 ligger fortsatt lågt. Innevarande år, 2006, ser ut att bli ett sämre år avseende

flyttningen. Om man ser till hur enskilda församlingar utvecklats befolkningsmässigt kan vi se på en bild från sista december 2004:

Församling	Bef	Födda	Föd Döda	netto	infl	utfl	Flytt netto	ökning
Söderhamn	10621	85	136	-51	752	903	-151	-202
Sandarne	2172	17	21	-4	157	131	26	22
Skog	1147	8	15	-7	89	75	14	7
Ljusne	2657	20	43	-23	137	145	-8	-31
Söderala	2712	19	32	-13	192	211	-19	-32
Bergvik	1678	7	24	-17	118	121	-3	-20
Mo	1263	6	11	-5	92	81	11	6
Trönö	895	7	7	0	55	52	3	3
Norralla	3586	27	29	-2	296	272	24	22
Kommunen	26731	196	318	-122	757	860	-103	-225

Källa: <http://www.soderhamn.se/webred/webred.nsf/webred/webred.nsf/viewDocumentWeb/Forsamlingarna?OpenDocument>, 2006-04-25

Högst inflyttning hade Söderala och Norralla, men de hade också en hög utflyttning, vilket kan tyda på en generationsväxling. Söderala hade sämst flyttnetto, bäst flyttnetto hade Sandarne och Norralla, men också orter som Mo och Stråtjärä kunde uppvisa ett starkt resultat.

Det går inte att dra slutsatsen att landsbygdsprojektet har påverkat befolkningsstatistiken utifrån detta. Att orter som Norralla, Söderala och Sandarne haft hög inflyttning kan lika gärna bero på generationsväxling och närheten till tätorten. Det som däremot framgår av intervjuer och samtal är att i Stråtjärä har den riktade kampanjen till barnfamiljer gett resultat, och både Mo och Stråtjärä har eller har haft större efterfrågan än tillgång på lediga hus.

Horisontella indikatorer och ungdomar

Två frågor som jag ägnat särskild uppmärksamhet åt är hur man lyckats genomföra projektet med tanke på jämställdhet och ungdomar. Det är svåra frågor, men likafullt viktiga. Jämställdhet är ett av de horisontella mål som satts lite högre än neutralitet i projektansökan: projektet ska syfta till att förbättra jämställdheten när det gäller arbetslivet, närmare bestämt att bidra till att bryta traditionella könsroller. Det kan man inte säga att projektet har gjort; kvinnorna sysslar med friskvård, textil och hantverk och männen har sysslat med frågor som digitalisering, energifrågor etc. Å andra sidan har merparten av den tillväxt som skett ägt rum i just de kvinnliga verksamheterna, vilket måste anses stödja jämställdheten.

Projektledarna är till övervägande del män (90 män, 38 kvinnor), men det är ändå inga nattsvarta siffror jämförelsevis. Men frågan är hur man lyckats med jämställdhetsaspekten överhuvudtaget om inte RUT och IRIS funnits. RUT är ett så kallat lokalt resurscentrum för kvinnor i Trönö-Norralla området, som senare fick en motsvarighet i IRIS, lokalt resurscentrum för hela Söderhamns kommun. Symptomatiskt nog kom de från ett annat håll, och saga(n) om Rut innehåller hela dilemmat med jämställdhetsarbetet i en liten ask.

SAGA(n) om RUT

Historien börjar med ett par kvinnor som kommit i kontakt med varandra i samband med en marknadsföringskurs i Hudiksvalls resurscentrum för kvinnor, som sedan kom att fortsätta med en projektledarutbildning på det regionala resurscentrat SAGA i Gävleborgs län. Via den fick de upp ögonen för vilka möjligheter som stod till buds för kvinnor som samverkar som företagare. På en Må-Bra dag i Ljusne upptäckte de att det fanns fyra friskvårdsföretagare i Trönö och bestämde sig för att försöka göra något gemensamt lokalt i Trönö. Samtidigt hade processkvällar utförts i Trönö, inom ramen för projektet Trönökraft. Där hade man konstaterat att för få kvinnor var engagerade, men tog ändå inte emot de här kvinnorna med öppna armar. De (Trönöbygden ekonomisk förening) hade redan en rad aktiviteter på gång, och bad dem vänta.

Men kvinnorna var otåliga, och gick istället till TRUEK, jordbrukare i Trönö som samverkar framförallt kring en jord- och skogsbruksmässa. Företrädare för TRUEK välkomnade inte heller

kvinnornas idéer om att utveckla Trönö med utgångspunkt i friskvårdsföretag och annat, utan fällde de numera bevingade orden ”Det går inte, Trönös utveckling, det är jord och skog det”.

En av kvinnorna kommenterade situationen så här: ”Jaha. Nobben på två ställen, vad skulle vi göra? ’Då kör vi själv’” (intervju 2006-01-31). Först gick de till länsstyrelsen, och fick del av deras pengar för entreprenörsskap, samt en del från landsbygdsprojektet. I och med detta bildades RUT, 30 juni 2003.

RUT har kommit att stå för en hel del av landsbygdsprojektets verksamhet, inte minst när det gäller den sociala ekonomin. Det har t ex handlat om friskvård, småskalig livsmedelstillverkning och entreprenörsskap i skolan. Relationen till Trönöbygden ekonomisk förening är, enligt de sistnämnda, god. Där ansåg man problemet med kvinnorepresentationen vara löst när RUT bildades, och den fortsatta verksamheten har skett parallellt, men i viss samverkan. RUT hyr t ex sina lokaler av Trönöbygden i den sk bystugan, där även hantverksförsäljning finns sommartid. RUT, å andra sidan, tycker inte att något egentligt samarbete finns, snarare en samexistens.

Man kan därför säga att RUT fungerat som ett komplement till den övriga (manligt dominerade) verksamheten i Trönö. Det var också målsättningen, och de tycker att de har fått mycket stort stöd av landsbygdsprojektet så att de kunnat agera på egen hand. Det principiellt intressanta är att man fungerat just komplementärt, det är egentligen inga strukturer som brutits. Männerna i Trönö arbetar med storskaliga projekt inom hållbar utveckling och energiförsörjning, jord och skogsbruk samt brandvärdet, kvinnorna arbetar med friskvård, småskaligt mejeri, textil (i entreprenörsskap i skolan) och hantverk. Undantaget är Trönögummans äppelmust, som Trönöbygden ekonomisk förening har producerat med hjälp av JAK Bygdekonto.

Iögonfallande är också en annan skillnad; det mesta av den verksamhet som faktiskt skett i Trönö har kvinnorna stått för. De stora projekten är mer långsiktiga och svåra att se resultatet av i dagsläget. Kvinnorna har alltså tagit sig in i landsbygdsprojektets verksamhet på egen hand, av egen kraft, och utgör ett komplement till den ”normala”, outtalat manliga verksamhet som skett i delprojekten. Som komplement har den kvinnliga särorganisationen fungerat väldigt bra, men några övergripande könsstrukturer kan inte sägas ha brutits genom landsbygdsprojektets försorg. De har heller inte i övrigt tagit så många initiativ till jämställdhetsarbete, men de kvinnor som kommit av egen kraft har känt sig väl mottagna.

Påfallande är också att de kvinnor som varit aktiva i landsbygdsprojektet överhuvudtaget har stått för mycket av verksamheten, men inte så mycket av ”snacket”. Ett annat exempel på det är verksamheten i Vallvik. Den kvinna som är en av de drivande bakom ungdomsgårdsverksamheten i Vallvik engagerar sig i den frågan mycket starkt, men vill inte uttala sig om utvecklingen i samhället i stort. Där hänvisar hon till en man. Ordföranden i en annan förening har mycket storslagna planer som sträcker sig framåt många år i tiden, liksom Trönöbygden har stora saker på gång vad gäller energiförsörjning i ett globalt perspektiv. Även om man naturligtvis inte entydigt kan se en könsskillnad här, så skulle man kunna tala om en tendens till att kvinnorna arbetar mycket i det tysta och att de rör i land med det de har föresatt sig.

Integration och miljö

När det gäller integration i meningen mångfaldsfrågor, så har projektet haft en neutral målsättning; projektet har inte haft som mål att förbättra kulturell integration. Därför lämnar jag den frågan, med kommentaren att den dimensionen också varit så gott som osynlig i landsbygdsprojektet, vilket i sin tur förmodligen beror på att man som sagt byggt på befintliga strukturer.

När det gäller miljö har man däremot markerat att projektet har som mål att förbättra miljön. Miljötänkandet har enligt ledamöter i ledningsgruppen genomsyrat arbetet i hög utsträckning. Även projektledningen anser att man haft miljötänkandet ”i bakhuvudet” hela tiden. Man kan konstatera att landsbygdsprojektet stöttat projekt med inriktning mot miljö; t ex utveckling av Växhuset, utveckling av energifrågor och alternativa bränslen i Holmsveden och Trönö (även om Folkrorelserådet stått för den tunga biten i Trönö) mm. Kvinnorna i RUT var också till en början mycket inne på miljöfrågor, med studiebesök på Kretsloppshuset i Mörsil t ex.

Miljötänkande har också genomsyrat arbetet genom betoningen på det lokala och småskaliga i alla sammanhang. Utöver detta har ingen riktad satsning gjorts för att utveckla miljötänkandet inom projektet.

Ungdomar

Frågan om man har lyckats nå och engagera ungdomarna i kommunen har inte funnits med som horisontellt mål i ansökan, annat än om man räknar det till integration, däremot var det något som man bad mej titta lite närmare på i utvärderingen. Ungdomsfrågorna fanns också med i aktivitetsplanen i den utförliga projektbeskrivningen från 2002. Om man ser till unga, skolbarn på grundskolan, så har man tagit initiativ till och stöttat arbetet med entreprenörskap i skolan, i Mo och Trönö, varav jag själv har sett konkreta resultat; en tovad ullfäll från projektet Ull-rik i Trönö och en sjudande verksamhet på Mo skola, där jag är förälder. Båda projekten visades upp på mässan om ung företagsamhet "Av egen kraft" i Söderhamn i mars 2006, där Mo skolas Carina Nilsson fick pris för sina insatser.

Äldre ungdomar har varit svårare att nå. De fall där man har lyckats engagera unga; enstaka fall i Holmsveden, några i filmklubben i Trönö, är snarare undantag än regel. Försök har också gjorts när det gäller de unga ridtjejerna (se ovan) och ungdomsgård i Stråtjärna, men de har fallit innan de fått flygfart. Anledningen till att UG-verksamheten i Stråtjärna inte kom igång kan ha varit att de vuxna initiativtagarna ville att ungdomarna skulle driva frågan själv i linje med den utgångspunkt om "trycket underifrån" som genomsyrat hela projektet. Frågan är om man kan ha sådana förväntningar gentemot ungdomar? Å andra sidan är det ju dömt att misslyckas om vuxna lägger sig i och stör för mycket. En av de som sitter i ledningsgruppen säger att det är svårt med ungdomarna, men känner sig själv inte orolig för utvecklingen trots det. Det kan vara svårt att ens komma till tals med ungdomarna, säger personen ifråga, men det är inte säkert de vill ha kontakt heller: "Ibland kan jag tänka att vi kanske jagar efter något som inte finns" (intervju 2006-02-08).

En annan person jag intervjuat tycker heller inte det är något problem att medelåldern är så hög, i det fallet i hembygdsrörelsen. Det är först när man blir gammal som man börjar bry sig om hembygden, menar hon, men framhåller också att man haft spännande verksamhet tillsammans med skolan på en ort i kommunen (intervju 2006-01-24).

Frågan är om man verkligen förväntar sig att ungdomar ska delta i landsbygdsutvecklingen? Årsmötet med Bergviks allting gav mig en bild som följde mig länge efteråt; när ungdomskören Decibel framfört sina sånger satte de sig att äta en bit bort. Vad hade hänt om man hade bjudit fram dem till bordet och frågat vad de vill göra i Bergvik? Alla var ju från orten. Ungdomar kom upp som samtalsämne senare under mötet, men då som något hotfullt som man måste ta skydd mot. Vill man verkligen ha med ungdomarna, och på vems villkor i så fall? Sociologen Lotta Svensson skriver att hon ofta mött åsikten bland vuxna att inte ungdomar är intresserade av regional eller lokal utveckling, en åsikt som tagit form av en självklar sanning. I sin forskning har hon träffat på ungdomar som inget hellre vill än att vara med och påverka, men, som en av dem uttrycker det: "...alltså de vill ju helst att man ska... nå dem... att man talar samma språk liksom" (pojke 20 år, efter Svensson 2004: 15). Mötet mellan vuxna och ungdomar kommer inte till stånd på grund av att de vuxna har en färdig form för hur samtalet ska se ut, en form som inte ungdomar känner sig bekväma med, hävdar Svensson. Därmed missar man en stor del av ungas engagemang och de unga missar möjligheter till att bygga upp en mer kontinuerlig verksamhet och tillhörighet:

Föreningslivet har blivit förflackat, de yngre bryr sig inte om att lära sig föra protokoll och skriva årsberättelser.

MA: Men spelar det nån roll?

De lär sig inte den demokratiska processen. Och får inga bidrag. De har ett stormöte, genomför en engångsaktivitet, sedan är det nog. De lär sej ordna en fråga, sen bildar man en ny förening. Man vill själv bestämma vad man ska göra (intervju 2006-01-24).

Ett konkret försök till dialog gjordes i landsbygdsprojektets regi i Bergvik, genom en temakväll "Ung i Söderhamn". Där höll nämnda forskare ett inlägg och en paneldebatt med inbjudna ungdomar följde. Andra verksamheter riktade mot ungdomar som landsbygdsprojektet har stöttat är t ex ungdomsgårdsverksamhet i Vallvik. Där har man som policy att inte ha så mycket struktur, utan ge ungdomarna plats att "bara vara". I Vallvik har man lyckats fånga upp högstadiungdomar tillsammans med yngre skolbarn, och fått det att fungera. De märker också att ungdomarna uppskattar den otvungna kontakten med vuxna, att bara sitta och prata. I en jämförande studie mellan två orter; en mindre ort i Norrland och en förort till Stockholm diskuterar forskaren Leif Berggren kring varför ungdomsarbetet fungerar bra i förorten, men inte i det lilla lokalsamhället. Han pekar på faktorer som

social bakgrund, fritidsintressen, skillnader mellan stad och land, men menar att det är just öppenheten mot ungdomarna som är avgörande; i det ena fallet pågår en intensiv föreningsverksamhet, men med stängda dörrar, i det andra fallet finns ett odefinierat utrymme för unga, där de kan sitta och prata med vuxna eller varandra. I det första fallet har man problem med skadegörelse, till och med under mötena, och kontakterna mellan unga och vuxna präglas av konflikt (Berggren 1997).

På de flesta håll, åtminstone i de sammanhang jag fått inblick i för landsbygdsprojektets räkning, präglas relationen dock snarare av frånvaro än konflikt. Det är helt enkelt en förkrossande majoritet av äldre herrar som engagerar sig i landsbygdsutvecklingen i Söderhamn. En del av dem är så kallade *eldsjälar*, ensamma kämpar för sin sak. Eldsjälens dilemma är att ha gjort sig outhärlig, samtidigt som man gärna vill ha fler människor engagerade, och då förstås gärna yngre krafter. Dilemmat består i att man å ena sidan vill ha in ”nytt blod”, å andra sidan vill göra något för de som faktiskt kommer på möten och arrangemang av olika slag. Det är en tydlig konflikt mellan stabilitet och förändring, där rädslan att släppa greppet blir närmast en existentiell ångest; tänk om ingen tar över? Har hela ens livsverk då varit förgäves? Flera av de jag intervjuat menar att det borde finnas någon form av strategi kring det här med eldsjälar, dels hur man bemöter dem, dels hur man tar hand om dem. ”Det borde finnas en eldsjälsvård”, säger en av medlemmarna i ledningsgruppen. Och visst behöver vi eldsjälar, men det finns också skäl att ifrågasätta deras roll; de kan både fungera som den som driver utvecklingen och som den som bromsar den, helt ofrivilligt, bara genom att ta så stort ansvar som de ofta gör. Det är ett dilemma och det angår i lika hög grad dem som omger eldsjälens; det är bara alltför bekvämt att lassa över allt på en person.

Slutdiskussion

Bärighet och långsiktighet

Eldsjälsburen verksamhet har en tendens att slockna med den brinnande individen. Hur har det sett ut i landsbygdsprojektets delprojekt när det gäller långsiktighet och bärighet? Tanken är ju att landsbygdsprojektet ska lämna avtryck, att det ska leda till långsiktig utveckling av landsbygden. Hur har man lyckats med det?

När det gäller *social ekonomi* (organiserad verksamhet utan vinstintresse) har man stöttat flera intressanta projekt, som Trönöbygden ekonomisk förening, RUT, IRIS, Guldkanten osv. Bubblare är Sandarne seniorboende, som är i planeringsfasen ännu. När det gäller finansiering har man underlättat för Kreditgarantiföreningen att etablera sig i Söderhamn, och samarbetat med JAK (jord, arbete, kapital, förening och bank för en räntefri ekonomi). Det här är verksamheter som ligger i linje med intentionerna i ansökan och som kan sägas ha en god prognos även efter projektidens slut. Likadant med nätverken, Inspira och LIST t ex, här har man också lyckats bra.

Söderala simhall/babysim är ett annat bra exempel, där en liten insats satte hela verksamheten i rullning, och där de själva tycker att de har lyckats över all förväntan. Det projektet har ett solklart mervärde och en bra prognos.

Vad jag däremot känner mig tveksam till är alla *evenemang* som har stöttats: Jungfruveckan, Medeltidsdagen, Bergviksdagen, Söderalaflöjeln osv. Min erfarenhet är att en grupp människor jobbar tillsammans inför något och att det är just det arbetet som är viktigt, inte själva dagen. Men det är också svårt att bedöma betydelsen av de enskilda projektens långsiktighet och framtidsutsikter; de projekt som verkat mest ”galna” har ibland varit de mest lyckade, enligt projektledningen. Av egen erfarenhet vet jag också att de *informella nätverken* kan stärkas av medel som ser ut att gå till en ytterst begränsad verksamhet. Av etiska skäl har det inte varit möjligt att gå in i den frågan närmare i det här sammanhanget, men boende på landsbygden har en lång tradition av att kunna använda små medel ytterst flexibelt och kreativt, även om det inte alltid sker efter regelboken. Jag vill betona att både bryggor och evenemang kan få effekter bortom de avsedda, och i ett längre tidsperspektiv.

Bruksmentalitet, inflyttare och ”felsteg”

Landsbygdsprojektet har medfört ett allmänt uppsving i utvecklingsarbetet ute på landsbygden i Söderhamns kommun. I Trönö anslöt man till en påbörjad process och kunde få den att fortsätta utvecklas. I Mo lyckades man få ihop en bygd som lidit av sin splittring och geografiska utspriddhet. I Stråtjärna bidrog man till att en tillväxt skedde i aktivitet och inflyttning osv. I orter som Ljusne och

Vallvik har det tagit längre tid innan utvecklingen kommit igång. Jag tänkte avslutningsvis diskutera lite kring de faktorer som kan ha avgjort hur landsbygdsprojektets insatser landat.

En vanlig förklaring som jag stött på i mina intervjuer till utebliven händelseutveckling är den s k *bruksmentaliteten*. Det gäller då naturligtvis orter som tidigare varit industrisamhällen, framförallt Ljusne, Vallvik och Bergvik. Att inte visa framåtanda i betydelsen vilja att dra igång nya verksamheter, starta nya företag eller vara allmänt ”entreprenöriella” har förklarats med att man är inte van vid att göra något själv, man sitter fortfarande och väntar på att ”bolaget” ska ordna det. Inslag av den här förklaringsmodellen kunde vi se i självutvärderingarna, under rubriken ”betydelse” ovan. Bruksanda är för det mesta ett negativt laddat ord, och används sällan som intern definition av en grupp. Det anses allmänt stå för förändringsobenägenhet och tröghet och används i olika sammanhang som Gnosjöandans motsats (Hammar/Svensson 2004: 9, Norman 1996). Det är en föreställning som varit mycket djupt rotad i intervjuerna, vilket jag har märkt när jag försökt att utmana den.

Jag vill hävda att boende i industriorter är och har varit minst lika företagsamma som i de gamla bondebygderna, fast på ett annat sätt. Man har kunnat räkna med bolaget som en resurs, en resurs som man utnyttjat på ett mycket kreativt sätt. Det man också har med sig från den industriella eran är ett starkt kollektiv med inbördes hjälpsamhet, och en tydlig motpart: företagaren, fabrikören. Det är därför inte alls konstigt att människor i Ljusne, Vallvik mfl orter inte omedelbart hakar på talet om entreprenörsskap, nyföretagande och tillväxt. För dem är de orden oupplösligt förenade med deras traditionella motståndare och ”trögheten” kan därför lika gärna tolkas som ett motstånd, ett slags kunskapskritik, vilket socialantropologen Åsa Bartholdsson påpekat (Hammar/Svensson 2004: 10, Bartholdsson 1997, Andersson 2003: 94).

På ett motsvarande sätt har orden landsbygd, by eller bygd inte känts hemtama. En industriort som förlorat både industri och befolkning går inte att omdefiniera till en by. Basen för en by och en tätort är olika, även om blandningar givetvis är vanliga. Det brukar gå att urskilja en by från en tätort när det gäller tätheten i bebyggelse, typ av bebyggelse, centrumbildning, omland osv. Att tala om ett nedlagt fabriksområde som en bygd låter sig inte göras utan vidare. Och här tror jag den stora förklaringen ligger till varför de före detta industriorterna inte hängt på låset till landsbygdsprojektet: mallen landsbygd och landsbygdsutveckling har inte passat, vare sig när det gäller geografiska och befolkningsmässiga definitioner, eller när det gäller talet om småföretagsamhet och entreprenörsskap. Intressant nog har de här orterna ändå kommit igång i varierande utsträckning på egna premisser. I Bergvik har man gjort en film om industrimuseet, Sandarne har inriktat sig på sågverksepoken i några delprojekt. Ljusne har satt igång en mycket intressant process, där man kommit fram till en egen definition av den lilla tätorten: kustort.

En fråga som jag också skulle vilja diskutera kring är *vem inreder* landsbygdens rum; vem gör det till en plats? Vem får ha idéer? Många av dem som drivit förändringsarbetet i bygderna är inflyttare. Generellt finns en väldigt stor uppskattning av inflyttare som fenomen, men när de väl kommer till orten är det inte säkert att de känner sig väl mottagna. En grundläggande inställning i det offentliga samtalet, och då inte minst hos företrädare för tät befolkade områden, är att de boende på landsbygden ska vara väldigt tacksamma när det kommer någon ”utifrån”, som vill ”ta tag” i saker. Jag tycker det finns skäl att fundera över den här utgångspunkten. Hur få personer som än bor på ett ställe, hur litet det än är, så finns det spår, historier och maktförhållanden bakåt i tiden som avgör vem som får yttra sig och vem man lyssnar på. Det är inget specifikt för landsbygden, man kan dra paralleller till arbetsplatser eller stadsdelar, det finns en kulturell och en social ordning för hur saker är och ska vara. Det är därför inte konstigt om man som inflyttare med ”massor av idéer” inte möts med klang och jubelsång. Inflyttarna, å andra sidan, kanske inte ser den intensiva verksamhet som pågår. Den verksamheten ses av de som redan bor på platsen som en självklarhet, eftersom den är deras vardag. Den kanske inte är lokalt begränsad utan vitt förgrenad efter band som släkt, bekanta, arbetskamrater, fritidsintressen och föreningsliv.

Och här kommer vi till något viktigt: för att se landsbygden *som* landsbygd eller hembygd krävs att man i någon bemärkelse lämnat den (Hylland-Eriksen 1999: 53). Att *förhålla sig till* landsbygden kräver ett visst mått av distans till den. Det här distanserade förhållningssättet är ofta klassrelaterat och präglar en viss typ av föreningsliv, den typ av föreningsliv som, logiskt nog, ägnat sig åt landsbygdsfrågor. Det gör att ungdomarna och de som väljer att bo kvar har fler hinder att övervinna när det gäller lokal utveckling. Ändå är det faktiskt de som har landsbygden som sin plats: sitt

självklara ”vara i världen” (Hansen/Salomonsson 2001: 15). Det är också de som allt som oftast utför väldigt mycket av den lokala utvecklingen rent konkret; det är de som kokar kaffet, målar verandan, syr kläderna och snickrar bryggan.

Om man ändå, som skett i landsbygdsprojektet, lyckas få igång en lokal mobilisering av både tidigare boende och inflyttare, så kan intressanta saker hända. De inflyttade kan komma med idéer som förbigås med vänlig nonchalans, men som någonstans ändå slår rot, och kan ”återuppstå” hos en person med lokal legitimitet. I nästa steg, när det handlar om genomförande, kan andra hinder uppstå. Alla är överens om att idéerna är bra, men när det kommer till genomförande blir positionerna låsta: alla avvaktar, väntar på handling, men när någon tar ett steg blir det ett ”felsteg” i andras ögon:

Principiellt tror jag det gäller många projekt. Många har bra idéer och vill tycka men ingen vill ta tag i något. Sen när någon gör något då gäller Jantelagen i viss mån. Lösningen är att hitta kreativa, produktiva medarbetare i ett sådant projekt eller bara personer som är tacksamma att det händer något positivt.

Givetvis är det bra att det finns någon som s(t)yr upp och kontrollerar, men då ska det vara kreativt och utvecklande för projektet (mejl 2006-01-30).

Det här fenomenet har jag hört från olika håll i landsbygdsprojektet, och jag är säker på att det förekommer på andra håll också. Men vad är det som händer när det faktiskt fungerar då?

”Underbarnet” Trönö

Varför funkar det i Trönö? Som vi nämnde ovan var utvecklingen redan i full gång 2003, när landsbygdsprojektet började. Dels hade man haft ett annat EU-projekt, ”Trönökraft”, dels hade man enats bakom en bibehållen brandkår, men somliga hävdar att startskottet var när en driftig person startade en pub i Trönö på 1990-talet, i en by som är bortåt två mil lång och med 900 invånare. Efter det ansågs allt vara möjligt. En av de mest aktiva i Trönö förklarar:

Det bor mycket envist folk i Trönö, med starka viljor och det är ofta smågruff emellan; man är inte annorlunda där än någon annanstans. Det som skiljer är att man har en förmåga att omedelbart lägga det åt sidan om det dyker upp ett gemensamt problem, och vända alla krafter gemensamt mot detta när det behövs. Det finns en enorm envishet (intervju 2006-01-20).

En förklaring till utvecklingen i Trönö kan vara just det som beskrivs i citatet; förmågan att växla mellan en viss inbördes konkurrens och förmågan att sluta upp bakom gemensamma frågor när det gäller, en form av *coopetition* (Friedrichs Grängsjö 2001). En liknande tendens finns i Stråtjäras sätt att arbeta, en handlingsberedskap som är ovärderlig när det gäller övergripande frågor för bygden, och en skämtsam ”tävling” som triggar igång grupper mot varandra däremellan. En annan Trönöprofil säger: ”Hembygdsföreningen, där har det uppstått en konkurrenssituation när det gäller kulturprojekt som gör att vi fått en jädra massa bra sådana.” (intervju 2006-01-31). Vad det är som får igång själva aktiviteten, vad som satte utvecklingen i rullning från början, kan ha varit en sådan gemensam ”ursprungsmyt” som den om brandvärnet eller puben. Brandvärnet var den bakomliggande orsaken till att Trönöbygden ekonomisk förening bildades, vilken har en imponerande medlemsuppslutning: ca 750 av byns 900 invånare är med.

Även i Trönö har inflyttarna varit en aktiv grupp, och här är de så många att det blivit meningslöst att använda ”inflyttad” som kategori. Flera av dem är dessutom konstellationer med åtminstone en ”riktig” Trönöbo i, par där en part är från trakten, den andra från alla möjliga hörn av världen (intervju 2006-01-31). Ett sätt att se på skillnaden mellan att vara inflyttad och ”infödd” beskrivs så här i en intervju med en (inflyttad) Trönöbo:

De som bott här länge blir hemmablinda, det är helt naturligt. Det är en helt annan sak för dem att ta en tur till Storsjön och bada än vad det är för de som gör det första gången. Man ser inte på samma sätt, utan att något av det för den delen är sämre (intervju 2006-01-31).

Det här tror jag är en oerhört viktig inställning för att man ska lyckas: att inte värdera olikheten mellan inflyttare och de som valt att bo kvar. Den viktigaste förutsättningen är dock att inflyttare inte ses som en relevant kategori längre, att man passerat en gräns där blandningen blir det normala. Det är något man kan drömma om när det gäller jämställdhet och integration också, i samhället i stort.

Lyssnandets båda sidor

Landsbygdsprojektet har varit en lyssnande, stödjande och demokratisk kraft i landsbygdsutvecklingen i Söderhamn. Projektledningen är värda en extra eloge för tillgänglighet, dialog och utvecklingsarbete på gräsrotsnivå. Man har varit ute i ”varenda buske” och informerat. Med god hjälp av lokalpressen har projektet lyckats sprida information om projektet och verkligen försökt vaska fram vad människorna vill göra lokalt med sin närmiljö.

Sedan är det delvis en annan fråga om hur det har landat, vilken betydelse och omfattning projekten haft och vilka som varit drivande. Vad som egentligen blivit resultatet kan ibland vara svårt att se i de enskilda delprojekten.

Med de här insatserna borde man kunnat få fram fler långsiktigt hållbara verksamheter än vad som blev fallet, t ex ökad inflyttning, fler arbetstillfällen, fler nya företag, en utveckling av den sociala ekonomin, skapandet av kooperativ, gemenskapsföretag etc. Å andra sidan har man genom det demokratiska och lyssnande arbetssättet byggt upp en väldigt solid grund och ett stort förtroende hos både kommunledning och folk ute på landsbygden att bygga den framtida utvecklingen på. Självkänslan kan sägas ha blivit allmänt stärkt bland de människor som tidigare känt sig ensamma i försöken att verka i det lokala och utveckla landsbygden. Det gäller inte minst kvinnorna i RUT och IRIS.

Jag skulle vilja påstå att landsbygdsprojektet har fungerat bäst som smörjmedel, igångsättare av verksamheter, som ”det lilla snäppet” som behövdes som en ljusnebo uttryckte det (intervju 2006-01-26). Särskilt i de fall där mottagarna redan var lite otåliga och ville komma igång, där har det blixtrat mest. Jag tänker på RUT, som inte hade tid att vänta på männen och stå i kö, och Stråtjärä, där man hade skolans nedläggningshot som bränsle för utvecklingen. RUT har åstadkommit början till ett småskaligt mejeri, entreprenörsskap i skolan och mycket annat, Stråtjärä har lyckats öka inflyttningen av barnfamiljer och säkerställa skolans framtid. Stråtjärä har till och med lyckats med familjeplanering, så att man skaffat barn för att bygden ska överleva. Där har man också arbetat mycket ihop föreningar/företag, som var en av de innovativa idéerna i landsbygdsprojektet.

Projekten med mer storvulna planer har ett mer otydligt resultat. Sandarnes DIBIS-projekt och Holmsvedens Tillväxtprogram har inte kommit lika långt, men kan mycket väl göra det, om ångan hålls uppe. Det gäller då att hitta andra finansierare, som t ex Svartsundsrännan har arbetat, eller DIBIS, som fått Plus-jobb via kommunen.

Landsbygdsprojektets roll har varit stödjande. Inte drivande och inte passiv, utan stödjande, det är alla tillfrågade ense om, och det är också den enda slutsats jag kan dra. I början tänkte jag att det innebar ett misslyckande, men insåg efterhand att det varit tanken hela tiden; att inte leda utvecklingen på landsbygden, utan att frammana den. Det har man gjort genom att ha mycket stora öron och fingertoppskänsla och det har man gjort väldigt bra.

Samtidigt innebär det här valet av inriktning att man speglar de strukturer som redan finns, både organisatoriskt i föreningar och föreningars sätt att driva saker, och i de allmänna samhällsstrukturer som innebär att ungdomar och kvinnor inte riktigt räknas in utvecklingsarbetet. Som en av de intervjuade uttryckte det: ”Om man går in i gamla strukturer, så reproducerar man gamla strukturer” (intervju 2006-02-16). Med de resurser man har haft tillgång till hade man kunnat göra mer för att utveckla och bryta gamla mönster, men det hade inte gått utan det förtroende som sakta byggts upp. En ideal lösning vore att nu som nästa steg tänka friare både kring organisationsformer, lokalsamhällen och långsiktig utveckling både ekonomiskt, socialt (ungdomar och kvinnor) och miljömässigt.

Framtiden – en lucka som inte fanns där förut

När landsbygdsprojektet försvinner kommer det att bli en lucka som inte fanns där förut.

MA: Att de har gjort skillnad, menar du?

Dom har gjort skillnad, och det kommer att bli en lucka. En lucka från båda håll; både för kommunen och för landsbygdsens föreningar

MA: Kommunbygderådet då, jag har hört att det kommer att bli ett annat namn för ALLIS? Stämmer det?

Ja, ett spetsat Allis, men det kräver en motpart på kommunen, annars kommer det inte att fungera. Det är där luckan kommer att uppstå. Om man ser till de projekt i Sverige som varit lyckade i landsbygdsutveckling, så har de oftast haft en sådan motpart, antingen en intresserad tjänsteman som tagit på sig frågorna, eller en "landsbygdslots". Det måste vara någon som ger legitimitet åt frågorna, och har intresse för dem. (intervju 2006-01-20).

Även länsstyrelsens handläggare Arne Wikegård, pekar på risken att det uppstår ett vacuum efter projektets slut, särskilt i glappet mellan landsbygdsprojektet och nästa programperiod, det nya landsbygdsprogrammet som kommer igång i bästa fall under 2007 (intervju 2006-02-17). Han tycker det vore strategiskt att ha en kommunal tjänst under övergången för att inte tappa det som uppnåtts och för att inte behöva börja om från början igen 2007. Innotiimis representant har en liknande åsikt:

Man (landsbygdsprojektet, MA's anm.) har verkligen lyckats sätta någon viktighet i landsbygdsfrågorna. Men man är bara en del av en process. Frågan är vad som händer efter, vem som ska ansvara för frågorna efter projektet. Det vore synd att inte tillvarata det man satt igång /.../ Om man har tagit ställning för att värna mänsklig kraft så måste man ta konsekvenserna av det./.../ Överhuvudtaget borde politiker och kommuner lära sig säga ja till folk, "lära sig att följa med", läsa folk och lyssna på dem. Innan man tar beslut borde man ta reda på; vad är det folk vill?

MA: Men man kan ju inte säga ja till allt?

Nej, men det handlar om förhållningssättet, inte säga ja till allt, utan tänka på hur man säger nej. Det ska gå att hitta en öppning i nej, finnas en möjlighet (intervju 2006-01-23).

En del av projektets målsättningar var att bygga en struktur för framtiden, vilket var väldigt framsynt. Visionsarbetet, som jag nämnde ovan, har helt klart en betydelse för den fortsatta utvecklingen av Söderhamns kommun, och där är idéer och personer från landsbygdsprojektet centrala. Den viktigaste strukturen för fortsättning blir annars ALLIS Kommunbygderåd (kbr), vilka är tänkta att axla det lokala arbetet på landsbygden. Det är representanter från de olika delarna av kommunen som kommer att ha befälet över landsbygdsutvecklingsfrågorna. Frågan som kvarstår är om en motsvarande tjänsteman på kommunen ska finnas och bli ansvarig för landsbygdsfrågor, alltså få en funktion som landsbygdslots. Den samordnande funktion som projektledningen har haft, och inte minst deras arbete med externa kontakter – med bland andra Intryck Hälsingland, Ostkanten och länsstyrelsen; KOL (Kommunala landsbygdsutvecklarna) eller landsbygdsakademien (skogsvårdsstyrelsen, hushållningssällskapet, landstinget och lantbruksskolan Nytorp) – riskerar att försvinna. Överhuvudtaget är det som sagt tydligt om man läser lägesrapporterna hur projektledningen under projektets gång blivit alltmer involverad i olika sammanhang som kommunens representant i landsbygdsfrågor. Jag har svårt att se hur en ideell sammanslutning som ALLIS kbr ska ha tid och möjlighet att delta i de här sammanhangen, och den önskan om mer kompetensutveckling som jag nämnde ovan riskerar också att hamna i skymundan om man tappar den här övergripande funktionen. Det är t ex den här typen av externa kontakter som gjorde att en bygd fick bli en del av IRMA-projektet (filmprojekt i Studieförbundet Vuxenskolas regi), vilket i sin tur satte fart på ett utvecklingsarbete som avstannat.

Förslag

Och härmed är vi inne på förslag inför framtiden:

- *För att inte förlora den gedigna grund som upparbetats i landsbygdsfrågor är det önskvärt att åtminstone en kommunal deltid läggs på landsbygdsfrågor fram till nästa programperiod.*
- *Mer samarbete mellan orter i gemensamma frågor/intressen: alla orter behöver inte göra allt, det blir sårbart att bygga på så få personer när varje projekt kanske kräver mer än alla som kom på ett*

enda möte för att det ska bli något (seniorboendet kunde t ex involvera Ljusne, Stugsund, kustbyarna, Vallvik och Söderhamn).

- *Mer utveckling av social ekonomi*: studiecirklar för arbetslösa i social ekonomi och räntefri ekonomi, t ex, inte heller här lokalt avgränsat.
- *Mer störande impulser*: ta in föreläsare om kvinnors underordning, hbt-personer, mäns självmord och alkoholbruk osv. Släpp fram punkbandet på Bergviks Allting.
- *Nya organisationer för nya människor*, och med nya namn. Ljusne som kustort, t ex, är ett lysande exempel på hur man tar tag i den mall som erbjuds av Landsbygden, tycker den är obekväm och letar då rätt på en som passar bättre: kustort. En utveckling som antagligen inte provocerats igång utan landsbygdsprojektet. Eller stötta organisationer som startats av ungdomar, bra ex med de sk ”fria pengar” som kultur- och fritidsförvaltningen har. Minimalt med struktur, men med stöd för sin idé från vuxna. Samma tanke som landsbygdsprojektet byggt på, men bland yngre.
- *Använd ALLIS hemsida mer aktivt* för att fånga upp yngre och för att sprida information mellan bygder. Skapa en särskild chat för barn och ungdomar där.
- *Använd bruksmentaliteten som utgångspunkt, inte som förklaring*. Bruksandan behöver ifrågasättas och omvärderas och industrisamhället få en egen röst i den officiella historieskrivningen istället för att bara ses som en besvärlig parentes. ISKA-projektet i Västernorrland är ett bra exempel på hur man kan arbeta med industrisamhällets kulturarv. Det pågår diskussioner om att starta ett industrihistoriskt nätverk i Söderhamns kommun, vilket vore ett sätt att arbeta med de här frågorna och verksamheten i Sandarne ligger redan långt framme med studiecirklar mm.

REFERENSER

Otryckt material:

Internet:

<http://www.allis.nu>

<http://www.glesbygdverket.se/site/default.aspx?id=3617>, 2006-04-24.

<http://www.soderhamn.se/webred/webred.nsf/webred/webred.nsf/viewDocumentWeb/Forsamlingarna?OpenDocument>, 2006-04-25

http://www.soderhamn.se/webred/webred.nsf/webred/webred.nsf/viewDocumentWeb/Aktuell_befolkning?OpenDocument, 2006-04-25

Intervjuer (6 kortare, 13 längre) och självutvärderingar (18 st) under januari-mars 2006.

Ansökan, handlingar och korrespondens i landsbygdsprojektets förvar.

Tryckt material:

Andersson, Maria 2003: *Arbetslöshet och arbetsfrihet – moral, makt och motstånd*. Uppsala universitet, Etnolore 28.

Bartholdsson, Åsa 1997: *Arbete och arbetslöshet i en svensk industristad: om förändring, otrygghet och motstånd*. Dalarnas forskningsråd, Falun.

Bartilsson, Sven mfl 2000: *Arbete i egen regi. Från arbetsmarknadsprojekt till social ekonomi*. Daidalos, Göteborg.

Berggren, Leif 1997: *Varför trivs ungdomarna på Parkleken i Orminge men inte på Gnistan i Gullänget? I: Lundberg, Bengt/Mattsson, Matts: Landet Lagom. Folkhemmet på lokalplanet*. Byggeforskningsrådet, Stockholm.

Friedrichs Grängsjö, Yvonne von 2001: *Destinationsmarknadsföring: en studie av turism ur ett producentperspektiv*. Stockholms universitet.

Hammar, Siw/Svensson, Lotta 2004: *"Vem är det som ska lyssna då?" Ungdomar, socialt kapital, regional utveckling*. Arbetsrapport från FoU-Centrum Söderhamn.

Hylland-Eriksen, Thomas 1999: *Kulturterrorismen. En uppgörelse med tanken om kulturell renhet*. Nya Doxa, Nora.

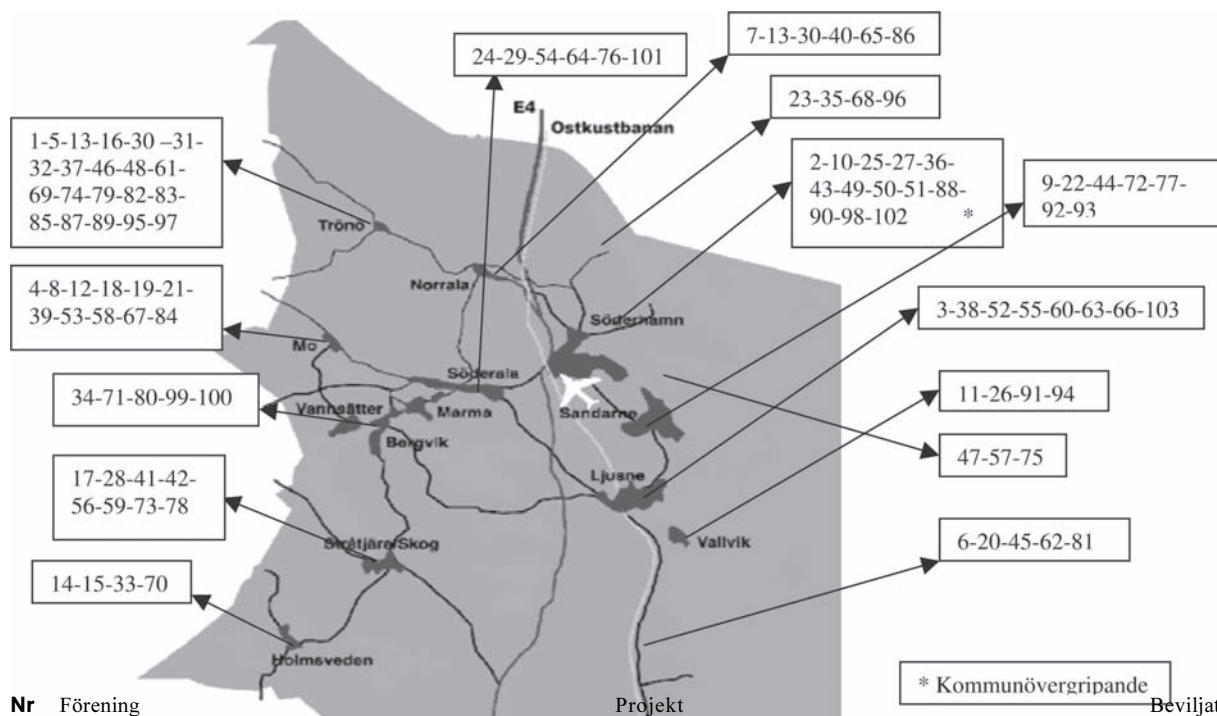
Norman, Karin 1996: *Tillhörighet i Smedjebacken: sociala relationer kulturell identitet i en bergslagskommun*. I: Ekman, A-K (red.): *Bortom bruksandan: Föreställningar om kultur, historia och utveckling i Bergslagen*. Fritzes, Stockholm.

BILAGOR

1	Fördelning av projekt, med karta
2	Intervjufrågor, exempel
3	Urval av delprojekt

Fördelning av delprojekt

Bilaga 1

Nr	Förening	Projekt	Beviljat
1	Trönöbygdens ek förening	Förstudie lokalt utv. Projekt	25 000
2	Söderhamnortens Slöjdareförening	Skärgårdsmarknaden i Stockholm	22 500
3	Föreningen Jungfruveckan	Arr. Jungfruveckan juli 2003	20 000
4	LL Instrument, Mo Bygddegård	Design & Produktion,Ranbogården	100 000
5	TRUEK ek förening	Förstudie & uppsökande verksamhet	25 000
6	Kustvägen, Söderhamns Kommun	Tidningen Kustnytt	15 000
7	Norralahjulet ek förening	Utv. I Norralabygdens vattendrag	13 000
8	Växhuset, Mobodarne	Vidareutveckla Ekocentrum	25 000
9	SISAM	Årlig återkommande utställning	25 000
10	ALLIS	Samordning, marknadsföring av arrangemang	52 707
11	Wallviks Intresseförening	Utvecklingsplan för Vallviks samhälle	15 000
12	Mo Hembygdsförening	Morovan	15 000
13	RUT I Trönö/Norrala	Förstudie inom friskvård	25 000
14	Holmsvedens Intresseförening	Tillväxtprogrammet	100 000
15	Holmsvedens Intresseförening	Förstudie av etanolförsäljning vid mack i Holmsveden	25 000
16	Trönöbygdens ek förening	Information, tidningen, hemsida	15 000
17	Intresseföreningen Stråttjärna Framtid	Medeltidsdagen i Skog	15 000
18	Floråns vägförening/samfällighet	Restaurering av bron över Florån	50 000
19	Mo Bygddegårdsförening	Florsjön i centrum	15 000
20	Kustbyarnas Bygdeforskare	"Flitiga Händer"	10 000
21	Moheds Vattenskidklubb	Europa cuptävling vattenskidor m.m	25 000
22	Söderhamns Motorsällskap	Utveckling Orn	15 000
23	Skärsåfjärdens Intresseförening	Bredbandsmast i Skärså	25 000
24	Föreningen Söderhamns Babysim	Bevarande av Söderåla simhall	50 000
25	ABF Hälsingekusten/SISAM, KULT/Kustbyarna m.fl	Bevarande av gamla bilder	98 000
26	Wallviks Intresseföring	Utveckling av Vallvik	75 000
27	Söderhamns Turism ek. förening	Utveckling av skärgårdstrafik	25 000
28	Skogs Bygddegårdsförening	Lill-Lörda på bygdgården	15 000
29	Föreningen Söderalaflöjeln	Bygdespelet Söderalaflöjeln	50 000
30	RUT	Permanent RUT	25 000
31	RUT	Kvinnohantverk i Trönö	25 000
32	RUT	Handlingsplan,förstudie inför gemenskapsföretag i Trönö	44 000
33	Holmsvedens Intresseförening	Profilering/Utveckling	15 000
34	Bergviks Allting	Bergviksdagen	15 000
35	Skärså Fiskareförening	Vitgrundsbyggan	15 000
36	Studiefrämjandet/Friluftfrämjandet	Upplevelsekarta	40 000
37	RUT	Småskaligt mejeri	50 000
38	LjusneParkens badförening	Utveckling av Ljusneparken	50 000
39	Moheds SK	Florsjön Runt	15 000
40	Norrala Hembygdsförening	Hillmans kvarn & smedja	65 000
41	Intresseföreningen Stråttjärna framtid	Reklamkampanj- "Den barnvänliga tillväxtbygden"	31 000
42	Intresseföreningen Stråttjärna framtid	Uppställning av husvagnar	75 000
43	LIST	Innovationsnätverk	34 000
44	SISAM	Gussistugan	30 000

45	Kustbyarnas Bygdeforskare	Geologisk unders. Sunnäs- Kultebo- Storjungfrun	10 000
46	Föreningen Söderblomspelet	Kulturkraft i samverkan i Trönö	100 000
47	Utviksvägens Intresseförening	Förnyat "Ansikte Utåt"	15 000
48	Filmklubben Karin Swanströms vänner	Stumfilmsfestival	10 000
49	Söderhamns Kust- och Skärgårdsförening	Svartsundsrännans iståndsättande	25 000
50	IRIS	Livskraft	100 000
51	Föreningen Klaverens Hus	Klaverens Hus i svenskt och internationellt musikliv	25 000
52	Ljusnestiftelsen	Ljusnestiftelsens Bygdekontor	25 000
53	Söderhamns OK, Ljusne Ala OK, IFK Bergvik	O-Ringen 2006	100 000
54	Söderala Bygdegårdsförening	Söderala i utveckling	15 000
55	LAIK Skidor	Marknadsföring Gussibacken	15 000
56	Intresseföreningen Stråtjärä Framtid	Inflyttningsfest	15 000
57	Utviksvägens Intresseförening	ADSL Djupvik	30 000
58	Växhuset	Ekologisk design- en förstudie	100 000
59	Föreningen Guldkanten	Guldkanten	100 000
60	Ljusne Badförening	Bada och Må bra i Ljusne	25 000
61	Trönö Hembygdsförening	Mötesplats Trönö 2005	15 000
62	Ecografica ek. för. Norrländska Tidskrifter	Skärgårdsbok	25 000
63	Föreningen Jungfruveckan Ljusne	Jungfruveckan 2005	40 000
64	Asta Byförening	Melins lagård i Asta by	65 000
65	Norralahjulet	Företagsinventering och bygdens kunskap	15 000
66	Ljusne Fiskeklubb	Svansjön,Gullgruva	35 000
67	Mo Bygdegårdsförening	Boendeinventering i Mobygden	35 000
68	Ghå försäljning HB	Skärsåmenyn	100 000
69	Trönö hembygdsförening	"Trönö-just nu"	15 000
70	Holmsvedenbygdens Intresseförening	Holmsveden-Westerndagen	15 000
71	Bergviks Allting	Informationsfilm	25 000
72	SISAM	Kooperativt seniorboende i Sandarne	14 500
73	Intresseföreningen Stråtjärä Framtid	Ettapp 2 område för husvagnsuppställning	25 000
74	RUT LRC	Förstudie Trönögummans produktionskök	50 000
75	SMU i Söderhamn	Tilläggsplats i Källvik	15 000
76	Föreningen Bjälkgropen	Rädda badplatsen i Askesta	12 000
77	KULT	Förstudie om sågverksepoken i Sandarne	50 000
78	Stråtjärä Framtid, Stall Stråtjärä	Rid- och fritidsleder i Söderhamns Kommun	25 000
79	Filmklubben Karin Swanströms Vänner	Upptäck Trönö	15 000
80	Kretsen av äppelträdgårdsägare i Bergvik	Bergviks Musteri	20 000
81	Ideella föreningen "Kustslöjdarna"	Utställning av kustslöjdares hantverk	8 000
82	Trönö hembygdsförening	"Rädda Klövernöten"	15 000
83	Trönö hembygdsförening	"I pilgrimernas spår"	15 000
84	Söderhamnsortens barnkoloniförening	"För barnens bästa i Kyrkbyn"	15 000
85	Trönö Campingförening	Servicebyggnaden	30 000
86	Studieförbundet Vuxenskolan	Residens- Två kroppar och en klarinett	25 000
87	DT Micro Computer System AB	BIG-BN	40 000
88	Föreningen Guldkanten	Guldkorn	25 000
89	Trönö Hembygdsförening	Kultur-jul med marknad i medeltida miljö	8 000
90	Sandarne Byavaktsförening	Byavaktsrekrytering	15 000
91	Vallviks Fritidsgårdsförening	Ungdomsverksamhet i Vallvik	15 000
92	Lötvikens Båtklubb	Restaurering av inre Lötviken	50 000
93	KULT	Information Sandarne	30 000
94	Wallviks Intresseförening	Marknadsföring Vallvik	15 000
95	Trönö-Norralla Fiskevårdsområdesförening	Trönö-öring	20 000
96	Skärså AIK	Permanent scen vid isbanan	25 000
97	RUT-LRC	Ull-rik	15 000
98	Söderhamns Kust och Skärgårdsförening	Svartsundsrännan etapp 2	15 000
99	Bergviks Allting	Skördelördag i Bergvik	25 000
100	Friluftsförbundet Söderhamn	Skridskobanan på Bergvik	10 000
101	Asta Byförening	Asta Byförening Melins gård	30 000
102	Fiskevårdsförbundet MITT	Ökad kompetens och tillväxt	50.000
103	Kustorternas framtid	Förprojekt; Kustorternas framtid	15.000

Intervjufrågor, exempel

Bilaga 2

Vad har man lyckats med i landsbygdsprojektet som helhet? På vilket sätt?

Vad kunde man ha gjort bättre? Vad hade det kunnat leda till?

Hur har kontakterna varit med ledningen av projektet? (Kenneth och Markus)

Hur har arbetet i styrelsen avlöpt?

På vilka sätt har man förbättrat jämställdheten?

- ” – arbetat med miljön?

- ” – arbetat med ungdomsfrågorna?

Har man lyckats med sina föresatser när det gäller tillväxt av företagande? På vilka sätt?

Har man lyckats med föresatserna om fler arbetstillfällen? Hur då?

Kan det finnas några nackdelar med den nära kopplingen till Allis? Hade projektet kunnat ta en annan väg? Vad hade det kunnat leda till?

Vilken roll har landsbygdsprojektet spelat i xxx's utveckling; passiv, stödjande, drivande?

Har xxx fått ut det man ville ha av landsbygdsprojektet? Var det värt pengarna? Om inte; vad har saknats?

Hur kommer landsbygdsprojektet att vägas in i vision 2012? Är det samma människor som är verksamma i de båda sammanhangen?

Siffran refererar till nummer i kartöversikten.

1. Trönöbygden ekonomisk förening	Förstudie lokalt utv. Projekt
4. LL Instrument/Mo bygdegård	Design & Produktion, Ranbogården
6. Kustvägen, Söderhamns kommun	Tidningen kustnytt
7. Norralahjulets ekonomiska förening	Utveckling i Norralabygdens vattendrag
14, 15 Holmsvedens intresseförening	Tillväxtprogrammet
20. Kustbyarnas bygdeforskare	”Flitiga händer”
24. Föreningen Söderhamns babysim	Bevarande av Söderala simhall
25. ABF Hälsingekusten/SISAM/KULT mfl	Bevarande av gamla bilder
34. Bergviks Allting	Bergviksdagen
35. Skärså Fiskareförening	Vitgrundsbyggen
37. RUT	Småskaligt mejeri
41. Intresseföreningen Stråttjärna Framtid	Reklamkampanj, ”Den tillväxtvänliga...”
43. LIST	Innovationsnätverk
45. Kustbyarnas bygdeforskare	Geologisk undersökning
50. IRIS	Livskraft
52. Ljusnestiftelsen	Ljusnestiftelsens bygdekontor
58. Växhuset	Ekologisk design
59. Föreningen Guldkanten	Guldkanten
63. Föreningen Jungfruveckan, Ljusne	Jungfruveckan 2005
67. Mo Bygdegårdsförening	Boendeinventering
72. SISAM	Kooperativt seniorboende, Sandarne
74. RUT LRC	Förstudie Trönögummans produktionskök
77. KULT	Förstudie om sågverksepoken i Sandarne
81. Ideella föreningen ”Kustslöjderna”	Utställning
85. Trönö Campingförening	Servicebyggnaden
91. Vallviks fritidsgårdsförening	Ungdomsverksamhet

Den här utvärderingen handlar om utvecklingsarbete på landsbygden och den svåra avvägningen mellan att lyssna och att förnya. Jämställdhet, ungdomar och bruksmentalitet är några teman som diskuteras.

Andra frågor som ställs är vad vi förknippar med orden landsbygd, by och bygdeutveckling och vem som egentligen "gör" själva utvecklingen – är det inflyttare, eldsjälar eller damerna som kokar kaffet?

FoU-Centrum Söderhamn
Forskning för lokal och regional utveckling

FoU-Centrum Söderhamn är ett tvärvetenskapligt forsknings- och utvecklingscentrum med fokus på frågor som rör utvecklingsprocesser. Syftet med verksamheten är att vara en länk mellan forskning och praktik, och att därigenom bidra till lokal och regional utveckling. Bakom FoU-Centrum Söderhamn står Arbetslivsinstitutet, CFL/Söderhamns kommun och Sparbanksstiftelsen. Verksamheten får finansiellt stöd från EU:s strukturfond Mål 2.